

Prof.dr. L.J. Koffeman

Met de handen in de lucht

*Enkele hoofdlijnen in het denken
van prof.dr. H.B. Weijland op het snijvlak
van kerk en theologie*

11

Dr. H.B. Weijland

Met de handen in de lucht

Enkele hoofdlijnen in het denken van prof.dr. H.B. Weijland op het snijvlak van kerk en theologie

Enigszins uitgebreide tekst van
het openbaar college

ter herdenking van prof.dr H.B. Weijland
geboren 6 juli 1928, overleden 10 augustus 1996
hoogleraar kerkrecht aan de THUK van 1 januari 1983 tot 1 augustus 1993

uitgesproken op donderdag 2 oktober 1997 door

dr. Leo J. Koffeman

Kamper Oraties 11

© 1997 Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken in Nederland,
Kampen

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Koffeman, dr. L.J.,

Met de handen in de lucht; enkele hoofdlijnen in het denken van prof.dr. H.B. Weijland op het snijvlak van kerk en theologie - Kampen: THU-Kampen. - (Kamper Oraties 11)

Herdenkingscollege prof.dr. H.B. Weijland, 1997, Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken in Nederland te Kampen. - Met literatuuropgave en bibliografie.

ISBN 90-73954-29-0

NUGI 631

Trefw.: theologie

Bijna dertig jaar lang heeft dr. H.B. Weijland op een geheel eigen wijze zijn beste krachten gegeven op het snijvlak van kerk en theologie. Een periode die in zekere zin werd afgesloten met een tienjarig hoogleraarschap aan deze universiteit.

Ook in de enkele jaren emeritaat die hem daarna nog gegeven werden bleef hij actief in kerk en theologie. Wat de kerk betreft was dat in het bijzonder in de Werkgroep Kerkorde Samen op Weg en in het deputaatschap Oecumene. Theologisch bleef hij betrokken bij de universiteit: bij het merendeel van de promoties in de afgelopen jaren was Weijland actief in de academische oppositie. Zelf zette hij de begeleiding van drs. L. Purwanto op weg naar zijn promotie voort.

Hij was een theoloog die bewust wilde werken in het grensgebied van kerk en theologie. Die betrokkenheid op kerk én theologie beide is al met zijn leerstoel, het kerkrecht, gegeven. Een solide basis daarvoor ligt in de daaraan op grond van oude afspraken tussen de GKN en de THUK verbonden opdracht de kerken te dienen als kerkrechtelijk adviseur. Hij diende als zodanig te dienen. Het impliceerde een specifieke adviserende rol tijdens de zittingen van de generale synode. Het hield ook in dat hij q.q. deel uitmaakte van het deputaatschap voor de Kerkorde. En het vroeg van hem de beschikbaarheid om in voorkomende gevallen - en die waren er vele - ook de plaatselijke kerken bij te staan in de concrete kerkrechtelijke vragen waarvoor het kerkelijk leven kerkeraden soms stellen kan.

Voor Weijland ging het hierin echter zeker niet alleen, en zelfs niet allereerst, om een kerkelijke verplichting die nu eenmaal - of men dat wil of niet - verbonden was aan zijn leerstoel, en die hij maar had te accepteren, ongeacht de vraag of zijn verantwoordelijkheid voor onderwijs en onderzoek daaronder mogelijk zou lijden. Hij zou het niet anders gewild hebben. Dat kerk en theologie elkaar veronderstellen en elkaar voortdurend nodig hebben was voor hem een uitgemaakte zaak. Daar leefde hij ook in en voor. Hij wilde over de kerk voluit theologisch denken. En hij zag de plaats van de theologie fundamenteel binnen de Catholica, zoals hij de kerk graag typeerde. Theologisch denken, en zeker theologisch denken over de kerk, kon voor hem niet bestaan zonder een existentiële betrokkenheid op de kerk van Jezus Christus.

Zijn beide rollen als adviseur kerkrecht voor de kerk en als hoogleraar kerkrecht aan de academie werden zo in een duidelijke eenheid beleefd. De laatste voorgangers van Weijland op zijn leerstoel, Plomp en Van der Woude, waren kerk-

historici van discipline. Den Hartog, die daarvoor doceerde, was daarnaast en vooral jurist. Weijland was systematicus, dogmaticus, ecclesioloog. Zijn publikaties leggen er getuigenis van af. Een volledige lijst van publikaties is nog niet voor handen.¹ Behalve zijn dissertatie,² zijn inaugurele rede³ en zijn afscheidscollege⁴ bestaat zijn werk eigenlijk alleen uit een aantal artikelen in verzamelbundels en tijdschriften. Daaronder zijn verschillende theologische artikelen van een uitstekend theologisch niveau, maar ook vele bijdragen die in het huidige jargon in de categorieën 'vakpublicaties', 'populariserende publicaties' of 'overige onderzoek-output' zouden worden ondergebracht. Hij schreef niet makkelijk, dat wil zeggen: hij kwam er niet makkelijk toe te schrijven. Hij sprak veel makkelijker, preekte graag. Dan werd de hartstocht, de passie, voelbaar. Dan was soms ook enig pathos onmiskenbaar. Dan sprak hij, met zijn mond, met heel zijn lichaam, met zijn hart. Als het er echt op aankwam, stak hij beide handen in de lucht... Zo stond hij hier, of in Lunteren, of op enige kansel.

Ook zijn schrijftaal is veelal spreektaal, met veel woorden tussen aanhalingstekens, beeldspraak die soms net even te ver wordt doorgetrokken, tussenzinnetjes tussen haakjes of gedachtenstreepjes, veel accenten en veel uitroeptekens.

Belangrijke en voor hem kenmerkende theologische bijdragen zijn ook te vinden in een aantal synoderapporten e.d. die gedurende de tijd van zijn actuariaat en zijn hoogleraarschap zijn verschenen, en die het gezicht van de GKN in die twintig jaar hebben bepaald. Ook daarin herken je hem onmiddellijk aan de genoemde 'geschreven spreektaal'.

In het grote merendeel van zijn publikaties gaat het om het grensgebied van kerk en theologie. Daarin zijn enkele theologische lijnen te vinden die getuigen van een grote mate van consistentie en trouw aan zichzelf.

Ook inhoudelijk draait het in zijn werk steeds weer om de relatie van kerk en theologie, scharnierend rond de belijdenis van de kerk. Dat belijden dient immers de werkelijke eenheid van de kerk inhoud te geven, maar staat tegelijk in een voortdurende en als het goed is vruchtbare spanning met de zich vernieuwende inzichten van de theologie waarvoor de kerk zich ook niet ongestraft kan afsluiten. Dus komen veelvuldig thema's naar voren als: de binding aan de belijdenis, de rol van de confessie in de kerk en in het kerkverenigingsproces dat Samen op Weg wil zijn, de legitimiteit van een schisma, de noodzaak en beperktheid van kerkelijke tucht, e.d. Ik wil proberen enkele van de door hem getrokken lijnen na te tekenen en de relevantie van zijn theologische bijdrage te onderzoeken. Dat echter niet dan nadat ik eerst enige aandacht besteed aan de wijze waarop hij de overgang van een primair kerkelijke naar een primair academische functie maakte.

Entree in Kampen

Weijland kwam immers op een wel heel opvallende wijze vanuit de kerk naar de universiteit. Ruim zeven jaar was hij als actuarius van de generale synode ten nauwste betrokken geweest bij het reilen en zeilen van een kerk die meer en meer in beweging was gekomen, toen hij per 1 januari 1983 werd benoemd als hoogleraar aan de THUK, in een tweekoppige dienstbetrekking. Met ingang van diezelfde datum kreeg hij voor de overige tachtig procent een benoeming als algemeen adviseur van de generale synode. In deze laatste functie werd hij per 1 juli 1990 geëmeriteerd. Als hoogleraar kreeg hij ruim drie jaar later, op 1 augustus 1993, zijn emeritaat.

Hij kwam in 1983 van de kerk wel naar de universiteit, maar bleef tegelijk voluit in de kerk. Wie in die tijd al bij het wel en wee van de THUK betrokken was weet ongetwijfeld dat dat niet makkelijk ging. Bij mijn weten is dr. Weijland de enige hoogleraar geweest die bij zijn aantreden door een deel van de studenten werd geboycot.⁵ Zelfs kranten als het dagblad *Trouw* maakten er melding van op de kerkpagina.

Omdat de archieven over die jaren nog niet openbaar zijn heb ik me alleen geïnteresseerd op de nogal gekleurde 'berichtgeving' in het onafhankelijke studentenblad *Nummer*. Vele pagina's werden tussen november 1981 en september 1983 gewijd aan wat uiteindelijk zelfs 'Weijlandgate'⁶ genoemd werd.

Het is een verhaal met een voorgeschiedenis. Direct na het aangekondigde emeritaat van zijn voorganger, prof.dr. J. Plomp, openbaarde zich onduidelijkheid en ook onenigheid over de meest wenselijke wijze van invulling van de vacature. Een benoemingscommissie werd ingesteld door de curatoren. Dat riep kritiek op. Ik citeer *Nummer* van november 1981: "Waarom (..) een tweekoppige professor in het kerkrecht? Dikbetaald en met dezelfde bevoegdheden, macht en invloed als een hele professor, die wel dagelijks aan de school werkzaam is. Een tweekoppige medewerker kan toch net zo goed een paar uur kerkrecht geven? Er is toch niemand die in het kerkrecht wil promoveren".⁷

Het feit dat een benoemingscommissie was ingesteld werd gezien als een bewijs dat de buffer-rol die curatoren voor zichzelf zagen⁸ om de school te beschermen tegen een te grote invloed van de kerk, niet functioneerde. Immers, "De synode wil een prof. Waarom? Wel, de docent kerkrecht is automatisch preadviseur van die club. Nou en! Ja, maar een preadviseur moet wel *professor* zijn, want dat hoort, want dat is pas iemand die *wetenschappelijk* kan preadviseren (...). De synode acht het beneden haar waardigheid om door iemand anders dan een professor gepreadviseerd te worden, dus komt er een professor, zij het een tweekoppige. Ondanks de buffer".⁹

Ook als men zo zijn vragen heeft bij de hier gegeven redenering, de vraag die

hierachter ligt blijft actueel: hoe kan aan de THUK als "door de kerk voor de wetenschappelijke opleiding tot de dienst van het Woord gestichte universiteit"¹⁰ de noodzakelijke wetenschappelijke vrijheid vorm krijgen met behoud van de binding aan de kerk en haar belijdenis?

De kwestie escaleert als in januari 1982 - terwijl de benoemingscommissie al aan het werk is, reeds kandidaten gehoord zijn en een voordracht al bijna rond is - de Hogeschoolraad besluit de vacature voor een jaar te 'bevriezen',¹¹ en daarmee aangeeft andere prioriteiten te stellen. Ook de Commissie Onderwijs en Onderzoek is in meerderheid die opvatting toegedaan. Drie maanden later, in april 1982, volgt op de voordracht van curatoren - een voordracht die overigens dan wel van een positief advies van de Hogeschoolraad vergezeld wordt - toch de benoeming van Weijland tot hoogleraar door de generale synode van Bentheim. Studenten uit het eerste jaar van de toenmalige doctoraalfase - dus ongeveer vijfdejaars - schrijven de Hogeschoolraad in mei 1982 een brief waarin zij duidelijk maken niets tegen de persoon van de benoemde hoogleraar te hebben, maar wel tegen de procedure: deze achten zij "zo weinig democratisch, dat wij betwijfelen of er van een goed functioneren van de benoemde hoogleraar sprake zal kunnen zijn".¹²

Nummer blijft de zaak volgen, en komt in februari 1983 - dus nadat het dienstverband van dr. Weijland reeds is ingegaan - met een suggestief verhaal waarin op basis van 'geruchten' wel degelijk een aanval op de persoon van de nieuwe hoogleraar wordt gedaan. In maart, bij de aanvang van de colleges van Weijland, vindt dan de reeds genoemde boycot door de studenten van 1 DF plaats, en plaatst *Nummer* een 23 pagina's tellend interview met de rector, prof.dr. J.C. de Moor en prof. Weijland. Daarin wordt veel duidelijker wat in de geruchten waar en niet waar is geweest, en krijgt Weijland de mogelijkheid zich op een evenwichtige wijze te presenteren en zo de basis te leggen voor een vertrouwensrelatie met de Hogeschoolgemeenschap.

Daarna verloopt het verzet tegen de benoeming langzamerhand, niet in de laatste plaats omdat het besef veld wint dat synodale benoemingen nauwelijks terug te draaien zijn.

Dat ik hier wat uitvoeriger bij stil sta is zeker niet om in dit herdenkingscollege iets van een *chronique scandaleuse* in te brengen. Maar juist deze geschiedenis kan twee dingen duidelijk maken. Allereerst, dat juist het feit dat Weijland van de kerk naar de universiteit kwam hem bij zijn benoeming bepaald niet in dank is afgenomen. Dat tekent eens te meer het spanningsveld dat met de relatie van kerk, theologie en belijden gegeven is. De geschiedenis maakt tegelijk duidelijk, dat Weijland zeer bewust in dat spanningsveld heeft willen staan, om op deze

wijze de voor hem noodzakelijke band tussen kerk en theologie vorm te geven. Dat hij in tien jaar tijd erin is geslaagd het vak kerkrecht duidelijk te profileren in onderwijs en onderzoek spreekt des te meer in zijn voordeel. Bij zijn afscheid noteerde de pers uit de mond van studenten de mening, dat Weijland als docent "bevlogen en inspirerend"¹³ op zijn studenten overkwam. Acht studenten kozen in die periode van tien jaar kerkrecht als hoofdvak. De reeds genoemde spoedig te verwachten promotie van drs. Purwanto had, wanneer prof. Weijland het had mogen beleven, een kroon op dit werk mogen heten.

De belijdenis als de kern

Zijn dissertatie over *Augustinus en de kerkelijke tucht* heeft hem al, eens en voorgoed, op het spoor gezet van de ecclesiologie. Dat sloot lijkt me direct aan op de wijze waarop Weijland de kerk beleefde. Hij geeft niet met zoveel woorden aan waarom zijn interesse uitging naar de tucht bij Augustinus. Bij de oriëntatie op Augustinus zal zijn promotor, prof. Polman, vermoedelijk een rol gespeeld hebben. Maar het kan haast niet anders of de inhoudelijke thematiek - in de woorden van de ondertitel: *Een onderzoek naar de grenzen van de kerk bij Augustinus tegen de achtergrond van het donatistisch schisma* - sprak hem aan vanuit zijn ervaringen met de Vrijmaking die hij in zijn jeugd heel bewust meemaakte. Toen werden de grenzen van de kerk op een manier getrokken die hij achteraf als uiterst verdrietig heeft ervaren. Weijland geeft ook later steeds weer blijk van de grote moeite die hij persoonlijk had met die ontwikkelingen in de GKN die tot de Vrijmaking hebben geleid.¹⁴

Of om het wat breder te stellen: de ontwikkelingen in de GKN zowel voor, tijdens als na de tweede wereldoorlog hebben Weijland zeker gestimuleerd om zeer fundamentele vragen te stellen bij de problematiek van de grenzen van de kerk. Hij typeert de situatie zoals die in de GKN vanouds was, in een rapport voor de eerste gezamenlijke synode van NHK en GKN in 1973 met de volgende kritische vraag: "dreigde de wezenlijke eenstemmigheid in belijden niet telkens door te slaan naar een zucht tot uniformiteit in denken, waardoor over de splinterigste kwesties de bitterste strijd kon ontstaan?"¹⁵

Of, in een gereformeerd-oecumenisch perspectief: "Hoe komen wij zover dat het reformatorisch belijden niet meer een toernooi-veld voor twistende kerkgenootschappen is, maar een trefpunt van onderlinge herkenning en een motief tot getuigenis en dienst ten overstaan van de wereld?"¹⁶

Daarmee is een kernvraag in het gereformeerd kerkrecht aangeraakt: welke rol kan het belijden van de kerk spelen, op de grens van kerk en theologie, zodanig dat de waarheid en de eenheid, maar met name ook de liefde ermee gediend is?

Die vraag heeft zijn praktische consequenties in de sfeer van leertucht, in de kerkordelijke vormgeving van kerkvereniging, in de wijze waarop de participatie van gemeenteleden aan het kerkelijk leven is geregeld, enz. Maar die vraag kan alleen beantwoord worden vanuit een theologische doordenking van de kerk zelf. Weijland zoekt het antwoord op deze vragen dan ook niet primair door een beroep op en analyse van de geschiedenis van de Reformatie in Nederland. Voor hem is het Convent van Wezel of de Synode van Emden niet het eerste referentiepunt, zoals dat voor kerkrecht deskundigen in de gereformeerde traditie dikwijls wel het geval lijkt te zijn. Nog veel minder verliest hij zich in steeds verder verfijnde kerkjuridische regelingen en formuleringen. Hij zet in bij - en blijft eigenlijk altijd bij - de kerkvader Augustinus die immers "vanuit een schriftuurlijke visie op kerk en ambt, als eerste de (wat men zou kunnen noemen) 'kinderziekten in het denken over de kerk' heeft overwonnen".¹⁷

Augustinus

In de kerk van Augustinus voelt Weijland zich thuis, kan men zeggen. Het voorlaatste hoofdstuk van zijn dissertatie besluit hij met de verzuchting: "Wat moet het goed geweest zijn om in een tijd te leven, waarin men met *recht* kon zeggen, dat de kerk nog *una sancta* was!"¹⁸ Een zekere mate van romantisch denken - zo niet heimwee - was Weijland daarbij niet vreemd, zoals ook blijkt uit zijn spreken over het "ongecomplieerde karakter van de oude kerk als *vergevingsgemeenschap*"¹⁹ of een uitspraak als: "Men dacht nog niet zo *in het afgetrokkene* over de kerk als wij dat doen. Men *was* kerk".²⁰ Men kan zich immers afvragen of in deze uitspraken wel voldoende verdisconteerd is wat het donatistisch schisma waarop de dissertatie betrekking heeft voor de beleving van de daarbij betrokken christenen betekend heeft.

Hoe dat ook zij, Weijland vindt bij Augustinus een kerkvisie die hem aanspreekt, ook al neemt hij deze niet kritiekloos over. Het aansprekende ligt voor hem vooral in het geestelijk karakter van de kerk. Hier vindt hij een "grootse conceptie van de kerk als de liefdeband in de Geest, die door een gelovig verbonden zijn aan Christus in de (ook zichtbaar gedachte!) *communio sanctorum* zijn meest wezenlijke gestalte en in de broederband van alle katholieke christenen op aarde zijn ondeelbare eenheid vond".²¹

Liefde en zichtbare eenheid bepalen dit kerkbegrip, en zetten het noodzakelijkerwijs onder spanning. Augustinus' bewijsvoering, aldus Weijland, "ontvouwt zich in twee richtingen, nl. die van de kwantitatieve en kwalitatieve catholiciteit van de *Catholica*, of (anders gezegd) *unitas* en *caritas*!"²²

De *caritas* bepaalt ten diepste de *unitas*, en samen kwalificeren zij de *catholicitas ecclesiae*. In een volledig gecursiveerde zin vat Weijland het als volgt samen:

"De kerk is dus niet alleen wezenlijk ondeelbaar, omdat zij de geografische vervulling van het profetische Schriftwoord is, maar ook en vooral, omdat zij, en zij alléén, de belichaming is van het liefdegebod van Christus! De liefde is nu eenmaal ondeelbaar."²³

En even verder: "Daarom is het schisma een *sacrilege* liefdeloosheid".²⁴ De caritas is beslissend voor het wezen van de kerk, en dus ook voor de bepaling van haar grenzen tot in de kerkelijke tucht. In een kenmerkende beeldspraak formuleert hij: "Op deze caritas samengetrokken, kromt de Catholica zich als een egel met de scherpe punten van het anathema tegen hen, die buiten staan".²⁵

Vanuit deze caritas is eenheid niet alleen een gebod, maar een innerlijke noodzaak. Daarom is een schisma voor Augustinus én voor Weijland een theologisch uiterst moeilijk te verantwoorden keuze. Weijland stelt zich de vraag: "Heeft Augustinus ook de mogelijkheid van een rechtvaardig 'schisma' gekend?"²⁶ Zijn Augustinus-interpretatie maakt duidelijk, "hoezeer Augustinus' gedachtengang beheerst werd door het 'wie schisma maakt, die verdoemt'. Hij mist de caritas en daarmee het meest wezenlijke van het geloof. Daardoor vooral stelt hij zich buiten de gemeenschap van de kerk, die (zeker in die dagen) geconstitueerd werd door het vinculum van de liefde en niet door jurisdictie of macht. In de lijn van Cyprianus' unanimitas-gedachte was dit voor Augustinus c.s. de eigen aard van de kerk. Zij geloofden in een unitas, a.h.w. 'doordrenkt' van de caritas".²⁷

Het 'zeker in die dagen' impliceert de reserve die Weijland hier wel moet inbouwen. Een reserve die nodig is om de vraag naar het recht van de Reformatie op zijn minst open te houden. Een reserve ook die voor Weijland mede samenhangt met een andere, verstorende lijn die hij in het denken van Augustinus ontwaart, een verabsolutering van de pax - wij zouden wellicht zeggen, de 'lieve vrede' - als motief tegenover elk schismatisch denken: "Duidelijk tekent zich hier af, waarom het eigenlijke vraagstuk - de handhaving van de zuiverheid en heiligheid der zichtbare kerk - bij Augustinus liggen blijft. Er is een ander belang, dat daar overheen grijpt, nl. het *salva pace*, de ongebroken unitas van de Catholica".²⁸

Rome kan zijns inziens dan ook tegenover de Reformatie niet te makkelijk argumenteren met de door caritas doordrenkte unitas van Cyprianus en Augustinus: "Daarom mag men de argumentatie van de kerkvader tegen het schisma niet uit dit kader uitlichten en zonder meer overnemen voor een controvers-theologie tegen de Reformatie, alsof er in duizend jaar niets met het vinculum caritatis binnen de *wereldkerk* gebeurd was! Daarin ligt een element van onwaarachtigheid!"²⁹

Maar al moet Rome hier terughoudend zijn ten opzichte van de Reformatie, hier ligt voor Weijland wel degelijk een vraag die de Reformatie zichzelf moet stel-

len. Het is de vraag waarmee Weijland zijn dissertatie besluit: "Juist de kinderen van de Reformatie, die bij het licht van de Schrift de volle diepte van Gods *liefdevolle* genade voor zondaren weer mochten ontdekken, maar jammerlijk verscheurd uiteenliggen, zijn het aan de *caritas* verplicht om goed te beseffen hoe moeilijk de grens van de *unitas kón* en *kán* worden overschreden. Augustinus roept hun toe: Wien hebt gij bemind wanneer gij de leden van Christus verlaten hebt?"³⁰

Entree in de synode

Dit slot van zijn dissertatie maakt al wel duidelijk hoezeer Weijland zich als theoloog betrokken wist op het leven van de kerken. Spoedig na zijn promotie krijgt hij de mogelijkheid daarvoor een meer directe verantwoordelijkheid te dragen. Hij wordt synodelid, en wordt in dat verband ook al snel aangesproken op zijn theologische deskundigheid.

De eerste generale synode waaraan Weijland als afgevaardigde deelneemt is die van Sneek 1969. Het is de synode volgend op die van Amsterdam 1967, waar het bindend karakter van de uitspraken van de synode van Assen 1926 ten aanzien van de opvattingen van Geelkerken was herroepen. Daarmee was ruimte gecreëerd. De vraag naar de grenzen van de ruimte ligt echter direct weer op tafel. Sneek 1969 is ook de synode waar de 'kwestie-Kuitert voor het eerst speelt, een synode later vergezeld van de 'kwestie-Wiersinga'.

Bij alle inhoudelijke leerstellige discussies rond Genesis 1 tot 3 en rond de verzoening wordt de vraag acuut, welke maatstaven een synode kan hanteren om hier tot uitspraken te komen. Deze synode van Sneek houdt zich onder meer naar aanleiding van vragen rond de Dordtse Leerregels en rond de 'paapse mis' dan ook uitvoerig bezig met de functie van en de binding aan de belijdenis. In een deputaatschap dat op Hervormingsdag 1969 door de synode wordt ingesteld om deze vragen verder te bestuderen, wordt ook Weijland benoemd. Zodoende treedt hij in de volgende synode (Dordrecht 1971) op als rapporteur namens deputaten. Zijn rapport, *Binding aan de belijdenis*, wordt uitgegeven als special van *Kerkinformatie*. Blijkens de slotparagraaf zijn de 'tendens van de argumentatie en de bedoeling van de voorstellen' in overeenstemming met de visie van de grootst mogelijke meerderheid van deputaten. Niettemin is het een typisch Weijland-rapport, zoals ook blijkt uit de wat ironische zin in genoemde slotparagraaf: "Zowel de betoogtrant als de inkleding van het rapport dragen het persoonlijk stempel van de rapporteur".³¹

De ironie van de geciteerde zin ligt in het eerste deel van de opdracht die dit deputaatschap had meegekregen. nl. "na te gaan of en in hoever er buiten de

wijze van inkleding en betoogtrant van de formulieren van enigheid nog andere factoren zijn, die in de weg staan aan het vragen van een 'volledige instemming' met deze belijdenisgeschriften".³² Deze vraagstelling is uiteraard wel zeer specifiek GKN-gereformeerd, omdat de vooronderstelling is, dat instemming van ambtsdragers met de belijdenis via een ondertekeningsformulier gevraagd mag, ja moet worden. Die instemming kan wellicht gemodificeerd worden, zij kan niet vervallen. Het ondertekeningsformulier kan wellicht gewijzigd worden, maar het moet er wel zijn. Het ontwerpen van een aanvullend belijdenisgeschrift kan overwogen worden, maar dan wel als aanvulling op de bestaande belijdenisgeschriften. Unanimitas in de lijn van Cyprianus en Augustinus - en dat is dus veel meer dan 'unanimiteit', laat staan 'uniformiteit'! - is immers bepalend voor het gereformeerde kerkbegrip.

Spannender wordt het wanneer Weijland twee jaar later een discussiestuk schrijft voor de historische eerste gezamenlijke synode van NHK en GKN in Utrecht (1973), onder de titel *Belijden 1973*. Nu moet ook de vergelijking/confrontatie tussen de gereformeerde en hervormde wijze van omgaan met de belijdenis worden verrekend. Daarmee komt hij op een weg, in een beweging en ontwikkeling die door zal blijven gaan tot in zijn laatste jaren. In eerste instantie is die beweging te tekenen rond de vraag naar de binding aan de belijdenis als zodanig. Weijland zou Weijland niet zijn als hij daarbij niet voortdurend expliciet evaluerend het klassiek-gereformeerde kerkmodel zou betrekken. Steeds duidelijker wordt het voor hem, dat er ergens iets is misgegaan. In enkele meer historisch getinte studies die mijns inziens tot zijn beste artikelen behoren gaat hij op zoek naar een antwoord op de vraag wáár het dan fout liep. Rond de Vrijmaking, rond de Vereniging van 1892, of nog eerder, in de zeventiende en achttiende eeuw, wellicht al bij Dordt? Je ziet de verlegenheid ermee bij Weijland als het ware toenemen. Ook in dat opzicht staat hij - en staan wij! -, zoals hij het zelf graag uitdrukte, steeds vaker 'met de handen in de lucht'. Ik kom op die historische zoektocht later nog terug, maar volg nu eerst de ontwikkeling van Weijland rond de kerkordelijke kernvraag naar de binding aan de belijdenis.

Aard van de binding

In 1971 geeft Weijland geen blijk van enige aarzeling bij de gereformeerde vormgeving van de relatie van de kerk tot de belijdenis, ook al is duidelijk dat de kern van het kerk-zijn van de GKN in discussie komt. De keuze 'voor het kerk-zijn-met-een-bindende-belijdenis' was immers in oktober 1969 bevestigd.³³ een kerk waarin 'de drie formulieren van enigheid als akkoord van kerkelijke gemeenschap uiteraard bindend gezag hebben'.³⁴ In een herderlijk schrijven³⁵

was dat door de synode nog eens onderstreept.

"De trouw aan de belijdenis is altijd een wezenlijke bindingsfactor in de Gereformeerde Kerken geweest",³⁶ zegt Weijland. En even verder: "Gereformeerden willen het wezenlijk samen eens zijn". Daaraan "ontlenen de Gereformeerde Kerken hùn bestaan, hùn plaats - zo men wil, hùn identiteit - in de Catholica".³⁷ Het gaat erom (eventueel via een nieuwe geloofsbelijdenis) te komen "tot een belijdenisbestand waaraan wij elkaar met een goed geweten kunnen binden".³⁸

Binnen dat gehandhaafde ecclesiologische kader wordt wel een stap gedaan. De tekst van het ondertekeningsformulier wordt op basis van het rapport-Weijland van 1971 gewijzigd. De aard van de binding aan de belijdenis verandert. De 'dynamische binding aan de belijdenis' wordt geïntroduceerd - een terminologie die, hoewel nooit formeel geijkt door een synode,³⁹ kenmerkend is geworden voor de hantering van de binding aan de belijdenis in de GKN.

Het rapport-Weijland geeft daarvoor de volgende fundering. Het concludeert allereerst, "dat een kwantitatieve benadering van mogelijke bezwaren tegen de belijdenis, bijv. in de vorm van een lijst van punten die voortaan als niet-verbindend beschouwd mogen worden, een onmogelijke en ondoenlijke zaak is".⁴⁰ Ook een concreet onderscheid tussen enerzijds 'inkleding en betoogtrant' en anderzijds 'andere factoren' die a.h.w. uit het geheel van een belijdenisgeschrift te isoleren zouden zijn, kan niet werken. Al met al stellen deputaten de synode voor voortaan niet meer aan de bestaande belijdenisgeschriften te 'sleutelen', welk voorstel wordt aanvaard.⁴¹ Daarmee is een fundamentele beslissing genomen! Zeker nu eenmaal vier eeuwen lang de belijdenis niet is 'meegegroeid', is die weg onbegaanbaar. Of het mogelijk geweest was de tekst van de belijdenisgeschriften voortdurend aan te passen aan nieuwere theologische inzichten, laat Weijland in het midden. Een inhaaloperatie om vier eeuwen theologie alsnog te verwerken is in elk geval onmogelijk. In een interview in 1993 lijkt Weijland overigens alsnog terug te komen op de onmogelijkheid van zo'n aanpassing van de belijdenisgeschriften. Het geloof in de volle waarheid ziet hij "in de pluraliteit maar ook in het strakke 'Dordt' ten onder gaan".⁴² Daarom zijn volgens hem de drie kerkelijke belijdenisgeschriften nodig aan restauratie toe. Ik geloof niet, dat ik Weijland onrecht doe als ik constateer dat hier een zekere verlegenheid met de ontwikkelingen van de laatste decennia én de eerder gesignaleerde romantische ondertoon in zijn beleving van kerk en theologie een rol speelden.

Dat daarmee het gereformeerde kerkmodel fundamenteel ter discussie komt wordt enerzijds wel beseft, naar het lijkt, maar tegelijk is er nog een zeker optimisme dat via een andere binding aan de belijdenis de schade beperkt te houden

is. De oplossing wordt dus gezocht in een zodanige wijziging van het ondertekeningsformulier, "dat naast een zekere 'opening' en een bepaalde 'marge' ook de vastheid van de band aan de belijdenis der kerk daarin op juiste en voldoende wijze onder woorden gebracht wordt".⁴³ Het tot dan toe bestaande formulier droeg, ook om kerkpolitieke redenen, "een duidelijk juridische structuur, om - alle juridische structuren eigen! - vooral *waterdicht* te zijn".⁴⁴ Weijlands aarzelingen daarbij zijn onmiskenbaar:⁴⁵ bij verschillen van inzicht, eventueel naar voren gebracht in de vorm van een gravamen, moet één van beide partijen toegeven. Dat kan niet de bedoeling zijn, en was zijns inziens ook niet de bedoeling van het klassiek-Gereformeerde bindingspatroon. Gecursiveerd volgt de conclusie die zich zonder veel moeite laat herleiden op Weijlands studie van het kerkbegrip van Augustinus: "De ambtsdrager moet op kritieke momenten eigen mening om de liefde van Christus en om de eenheidsband met de broeders dikwijls voor 'beter' kunnen geven, ook al is hij in gemoede van eigen gelijk overtuigd. Weigert hij, dan is hij censurabel, niet zozeer c.q. in de eerste plaats vanwege zijn afwijkende mening, als wel vanwege zijn individualistische liefdeloosheid. Zonder deze bereidheid valt de kerk in duizend splinters uiteen".⁴⁶

Door *caritas* doordrenkte *unitas*, de *unanimitas* van Cyprianus, de 'kwalitatieve katholiciteit' die de 'kwantitatieve katholiciteit' kleur geeft. Weijland - en zijn deputaatschap - ziet die gedachte ook tot uitdrukking komen in zondag 21 van de Heidelberger Catechismus, als daar staat: "Dat de Zone Gods ... zich een gemeente ... door zijn Geest en Woord, *in enigheid des waren geloofs* ... vergadert". Als consequentie van die gedachte is t.a.v. de binding aan de belijdenisgeschriften "juridisch-letterlijk *te veel*, omdat het *te dwingend* is en slechts bestaan kan ten koste van scheuringen",⁴⁷ en is "spiritueel (bedoeld als een geestelijk proces neerkomend op een 'overlaten aan de ontwikkeling der dingen') *te weinig*, omdat het *te vrijblijvend* is en daarmee principieel niet past in de structuur van onze kerk".⁴⁸ Tegen deze achtergrond wordt gekozen voor een dynamische binding aan de belijdenis, "zoals die in de geladen uitdrukking 'in enigheid des waren geloofs' tot uiting komt".⁴⁹

Weijland is zich goed bewust dat hier een ingrijpende verandering wordt bepleit. Hij brengt het zelf, opnieuw cursief gedrukt, als volgt op formule: "Anders gezegd, de 'koinonia' (broederschap) in Christus is veel meer een voorwaarde tot de gezonde leer, dan dat omgekeerd uit het hebben van die gezonde leer de 'koinonia' in Christus ontspruit (...)",⁵⁰ en even verder: "de realiteit van de liefde tot het Lichaam van Christus is de eigenlijke binding".⁵¹ Bij die 'koinonia' - opnieuw een term die Weijland in vele latere publikaties zal herhalen, en die dicht bij de 'door *caritas* doordrenkte *unitas*' ligt - behoort ook de zelfverloochening, het voor beter geven van de eigen mening. Dan is tolerantie mogelijk. "Waar de

Schrift en de 'enigheid van het ware geloof' echter op evidente wijze worden aangetast en weersproken zal de kerk voor passende maatregelen niet mogen terugschrikken. Immers, de ketterij tast niet slechts het kerugma (de verkondiging) aan, maar werkt ook verwoestend door tot in de andere functies van de kerk, zoals de diakonia en de koinonia (...) Het oordeel daarover komt eigenlijk aan de Catholica toe, maar in de praktijk van de gescheidenheid der kerken *kan en moet* dit oordeel door afzonderlijke kerken en zelfs door gemeenten worden uitgesproken".⁵²

Twee jaar later, in SoW-kader, geeft Weijland er van blijk te beseffen dat er indringender vragen gesteld kunnen en moeten worden bij dit gereformeerde model. Intussen is er dus een nieuw ondertekeningsformulier, waarmee het klassieke kerkmodel nog is bevestigd: 'eenstemmigheid in de leer als een geestelijk akkoord'. Weijland analyseert, kennelijk niet zonder zorg: "Daarover mag onderling geen twijfel bestaan. Daarop moet men elkaar kunnen vertrouwen. Zo niet, dan komt er onmiddellijk een welhaast onoverkomelijk stuk bitterheid in het samen kerk-zijn".⁵³

Nu is het zaak het hervormde model daarnaast te stellen. Dat is bepaald anders, zo maakt hij duidelijk. Bepalend is "een diep geworteld bewustzijn samen een Christus belijdende kerk voor heel het volk te zijn".⁵⁴ In het verlengde daarvan: "De inhoudelijke binding aan het belijden der kerk functioneert op geestelijke en medische wijze (...) Bij dit alles weet men zich blijvend verantwoordelijk voor allen waarmee men samen kerk is".⁵⁵ De prijs daarvoor ligt in de modaliteiten-kerk.

Maar er moet toch wel een gezamenlijke weg voor hervormden en gereformeerden te vinden zijn. Als er verandering, ontwikkeling is, is dat immers op zichzelf niet illegitiem. Integendeel. Weijland tekent een perspectief in het vermijden van twee gevaren: enerzijds het gevaar van een geestelijk ontgroeien aan de religie van de belijdenis, door hem getypeerd als 'de vlucht in het liberalisme', anderzijds dat van een ontaarding in een dorre zelf-identificatie met de letter van dat belijden: 'de vlucht in het orthodoxisme'.⁵⁶

De vraag is dus, in hoeverre de gereformeerde aanpassing van het ondertekeningsformulier de kloof tussen GKN en NHK inzake de relatie tot de belijdenis verkleinen of zelfs overbruggen kan. In *Belijden 1973* stelt Weijland dat de GKN op dit punt inderdaad een wissel zijn overgegaan, en vervolgt, opnieuw niet zonder bezorgdheid: "Uiteraard trekt deze nieuwe koers een zware wissel op de broederschap en de toekomst zal moeten leren of de gereformeerde 'koinonia' op deze wijze de stormen zal kunnen doorstaan".⁵⁷ Weijland lijkt er nog

niet gerust op. Lukt dat niet, dan, zegt Weijland, "ligt het ongetwijfeld eerder in de lijn van het gereformeerde denken om terug te vallen op een meer juridische binding, dan - naar hervormd model - voort te schrijden tot een geestelijk-medi-sche binding".⁵⁸ In andere woorden: verder zullen de gereformeerden wel niet kunnen gaan, maar hervormden en gereformeerden zouden elkaar kunnen vinden in een keuze voor een kwalitatieve binding in plaats van de (voor de GKN zolang kenmerkende) kwantitatieve binding.⁵⁹ Voor de NHK moet dat ook wel mogelijk zijn. Zij kwam immers na de tweede wereldoorlog, "bevrijd uit een verstrakte organisatie, sterk naar voren als de Christus belijdende volkskerk".⁶⁰

Voorwaarde voor een echte ontmoeting is echter wel: "de duidelijke wil om in dat gezamenlijk reformatorisch belijden de handwijzer voor ons Schriftverstaan en de motivatie van ons kerkzijn te blijven zoeken".⁶¹ "Niet door het slaafs-letterlijk eindeloos te herhalen, maar door er - als een getrouw getuigenis - mee op de geestelijke barricaden van deze tijd te gaan staan, doen wij recht aan wat er staat".⁶² Het gaat om trouw aan de belijdenis, maar: "Papier kan daarvoor geen garantie geven en houdt ook geen kerk bijeen, hoe voortreffelijk opgesteld en gestipuleerd. Het wapen is hier het gebed".⁶³ 'Met de handen in de lucht' kan men ook die intentie tot uitdrukking brengen.

Als het belijden maar tot een "*hartelijk aanvaard* uitgangspunt van samenwerking"⁶⁴ gemaakt wordt, dan kunnen GKN en NHK naar elkaar toegroeien. Of is dat teveel gevraagd, van hervormden - maar in toenemende mate ook van gereformeerden? Weer zoekt Weijland zorgvuldig naar een midden, een evenwicht: "De gereformeerden zullen dan ook iets moeten prijsgeven van de gedachte, dat door voortdurend te schorsen *leergeschillen* kunnen worden opgelost. De hervormden zullen iets moeten prijsgeven van de gedachte dat door *algemene* uitspraken een concrete haeresie voor het oog van de gemeente afdoende kan worden ontmaskerd. Intussen blijft de roeping voor beide kerken onverminderd gelden om 'te weren wat het belijden der kerken weerspreekt', desnoods tot de uiterste consequentie toe, indien dit belijden op evidente wijze in het *hart* wordt aangetast".⁶⁵

Een nieuw belijden?

Aanpassing van de drie formulieren van enigheid was inmiddels onmogelijk gebleken. Het gereformeerde ondertekeningsformulier was wel gewijzigd, en op het spoor van de dynamische binding gezet. In zijn 'gereformeerde' rapport snijdt Weijland nog een andere vraag aan, die naar de mogelijkheid van het ontwerpen van een nieuwe belijdenis. Die zou zijns inziens nodig zijn, om bij aan-

vaarding van een dynamische binding aan de drie formulieren van enigheid niet met een onverantwoord vacuüm in het belijdenbestand van onze kerken geconfronteerd te worden.

Het zou, aldus Weijland, een "partituur voor prediking en catechese"⁶⁶ kunnen zijn. Maar de vragen zijn vele. Want kan het wel? Zou de verhouding met de drie formulieren niet noodzakelijkerwijs onduidelijk blijven? Is er nog wel een basis voor overeenstemming over zo'n actueel geloofsgetuigenis? Maar als het niet kan, "wat is dan nog de koinonia in onze kerkelijke gemeenschap? Is óns samen-zijn dan niet een ongeloofwaardige zaak? (...) Wanneer wij HET niet meer samen kunnen zeggen, dan is voor deze wijze van samen-kerk-zijn de broederhand wezenlijk gefrustreerd".⁶⁷ Men voelt de onzekerheid van Weijland als het erom gaat een begaanbare weg te vinden. Zo'n nieuw belijden zou zijns inziens in elk geval bindend moeten zijn, in de bepleite dynamische binding.

De weg die hier gewezen wordt, zal ook begaan worden, maar zal uiteindelijk niet begaanbaar blijken. Een ondertekeningsformulier wijzigen, dat gaat. Maar een nieuwe belijdenis? De synode van Dordrecht besluit een deputaatschap te benoemen met de opdracht zo mogelijk een eenparig geloofsgetuigenis op te stellen, "in een duidelijke taal en in verband met de vragen van deze tijd, als een mogelijke weg tot een nieuw belijden in gemeenschap des geloofs met het belijden der vaders",⁶⁸ zo luidt de opdracht. De hoogleraren G.C. Berkouwer en H.N. Ridderbos worden als zodanig benoemd, en ontwerpen inderdaad een dergelijke Proeve. Na een evaluatie-ronde in de kerken moet de synode van Zwolle 1977 echter in 1978 besluiten hieraan "geen status te verlenen van belijdenisgeschrift in kerkordelijke zin".⁶⁹

Zover is het nog niet, als Weijland in 1973 zijn SoW-rapport schrijft. Toch lijkt Weijland zijn koers al enigszins te verleggen. Durft hij toch niet alle kaarten te zetten op de intussen aan Ridderbos en Berkouwer gegeven opdracht, zeker niet voorzover het de mogelijkheid van acceptatie in hervormde kring betreft? In elk geval wijdt hij over een nieuw belijden opnieuw uit, alsof er geen opdracht ligt. Hij pleit ervoor het niet te zoeken in "een artikelsgewijs opgesteld geschrift, waarin systematisch de gehele geloofsleer wordt behandeld", maar veeleer in "korte monografieën over concrete vragen en omstreden punten".⁷⁰

Rond zulke 'kernen voor een nieuw belijden' zou iets kunnen groeien. Weijland noemt alvast vier van die vragen/breuklijnen: het Schriftgezag, het Godsbeeld, een 'nee' tegen resp. autonomie, rationalisme, syncretisme, historisch materialisme, kapitalisme en egoïsme, en als laatste punt: de visie op de toekomst.

De synodes besluiten in 1973 inderdaad een subcommissie van de Raad van

Deputaten SoW in te stellen, die bekend wordt onder de naam: Werkgroep Kernen van Belijden. Deze heeft de opdracht "te komen tot een voorstel met betrekking tot een gemeenschappelijke formulering van de kernen van belijden in deze tijd, rekening houdend met de in het verleden gegeven opdrachten op dit gebied en daarbij voorrang te verlenen aan de leer van de kerk, in verband met de geconstateerde uiteenlopende visies tussen beide kerken".⁷¹

Deze werkgroep rapporteert drie jaar later. Inmiddels is dan de *Proeve van een eenparig geloofsgetuigenis* van Berkouwer en Ridderbos begin 1974 aan de synode aangeboden. De gereformeerde synode heeft kennelijk nogal wat aarzelingen over de vraag, of deze weg wel begaanbaar is. Niettemin wordt de Proeve door de synode ter evaluatie aan de mindere vergaderingen voorgelegd.⁷² Daar ligt het nog, als de tweede combi-synode bijeenkomt.

De Raad van Deputaten constateert in mei 1976, "dat vroegere proeven van belijden of geloofsgetuigenissen, zowel hervormd als gereformeerd, toch niet die steun ontvingen die nodig is om als geloofsvorm en onderlinge vertrouwensbasis voor onze kerken te dienen".⁷³ De aarzelingen in de gereformeerde synode rond de Proeve waren inmiddels nog overstemt door een regelrechte afwijzing in de hervormde synode.

Niettemin wil de werkgroep een poging in de richting doen. De opdracht van de eerste combi-synode lag er immers nog, en de context van Weijlands spreken over 'kernen van belijden' was precies die van de wenselijkheid van een nieuwe belijdenis. De werkgroep wordt het echter al niet eens over de functie daarvan: gaat het om een consensus-model ten behoeve van ambtelijk toezicht, om een samenvatting t.b.v. prediking en catechese of veeleer om een methodische aanpak, gericht op vormings- en toerustingswerk?⁷⁴ Maar vooral: gaat het om een aanvulling/toespitsing op het bestaande belijden (vanuit actualiteit en noodzaak) of om een actualisering van de bestaande belijdenisgeschriften?

De Raad van Deputaten wil, na overleg met de werkgroep vooral die eerste kant op: een aanvulling/toespitsing op het bestaande belijden. De Commissie van rapport⁷⁵ ziet er al niet zo veel in, en de bespreking in de synode in september 1976 leidt tot het volgende besluit: "Dankbaar zich houdend aan en levend uit de belijdenis die onze kerken gemeenschappelijk hebben, in verlegenheid om te komen tot de formulering van een geheel *nieuw* belijdenisgeschrift, besluit de vergadering de beide synoden aan te bevelen een geschrift te doen opstellen, waarin enkele grondlijnen van het belijden in kaart worden gebracht, om de gemeenten van dienst te zijn in de uitdagingen en aanvechtingen van deze tijd". Geen nieuwe belijdenis dus, geen kernen van belijden, maar alleen nog 'enkele grondlijnen'.

Ook dit is echter een opdracht die als zodanig tot niets leidt: vanaf 1976 tot 1988

wordt de opdracht niet uitgevoerd, maar steeds op verzoek van de Raad van Deputaten gehandhaafd. In 1990 vervalt de opdracht op een zodanige wijze dat het kennelijk niemand echt opvalt. De kernen van belijden zijn er nooit gekomen.⁷⁶ De weg van een nieuw belijden, hoe fragmentarisch ook, blijkt dood te lopen.

Het hart van het belijden

Wel kwam, parallel aan dit hele traject, op grond van een andere synodeopdracht in de Werkgroep Kernen van Belijden een fundamentele ecclesiologische bezinning op gang. Een nota *Samen kerk zijn in de nabije toekomst* werd in 1979 door de combi-synode besproken en de kerken ter bezinning aangeboden. In een onderdeel van die nota komt Weijland ook op de vragen rond de binding aan het belijden terug. De vraag is, zo schrijft hij, of het mogelijk is te groeien naar een kerk "waarin rondom het - te bewaken! - hart van een Schriftgetrouwe prediking meer ruimte gevonden kan worden voor een variëteit van gemeente-patronen, waarin de religie van ons belijden als een veelkleurig patroon wordt beleefd".⁷⁷ Weijland betoogt dan indringend (en we herkennen het slot van zijn dissertatie), dat juist het hart van de prediking móet samenbinden. Niet de gelijkgezindheid, maar de fundamentele erkenning dat wij van genade leven is bepalend. Is de verbrokkeling van de gereformeerde gezindte niet "óók een wezenlijk falen van een leven uit de genade *alleen* en daardoor een falen in het belijden van de rechtvaardiging door het *geloof*? (...) De reformatorische kerken hadden niet als eerste, maar veeleer de laatste moeten zijn om kerk-scheurend uiteen te gaan".⁷⁸ "Elk spelen met de gedachte van een 'onzichtbare kerk' als alibi voor òns falen om in de gezindheid van Christus samen Zijn Lichaam te zijn, doet grote schade aan het reformatorische getuigenis van onze kerken, dat God in Zijn genade voor veel mensen veel méér betekenen wil, dan wij soms denken".⁷⁹

Deze concentratie op het hart van het belijden wordt voor de Werkgroep Kernen van Belijden bepalend. Zij wil niet denken vanuit de omstrede ecclesiologische vragen, maar juist vanuit het midden. Wat verbindt de kerken nu ten diepste?

In een vervolgnota, op dit onderdeel geconcipieerd door Weijland samen met dr. J.M. Vlijm⁸⁰ en opnieuw bedoeld als bezinningsmateriaal voor de gemeente, wordt als oriëntatiepunt genomen de drieslag van de Reformatie: *sola scriptura, sola gratia, sola fide*. Van hier uit worden drie geloofsinzichten nader omschreven en uitgewerkt: de erkenning van de soevereiniteit van het Woord Gods, de belijdenis van het unieke van de genade, en de bezieling door de moed van het geloof.⁸¹

Eind 1984 bereikt Samen-op-Weg een belangrijk tussenstation, als de combi-

synode via de aanvaarding van een Intentieverklaring en een daaraan gekoppelde *Verklaring van Overeenstemming inzake het samen kerk zijn*⁸² aangeeft 'in staat van hereniging' te zijn. De Verklaring zelf geeft reden om opnieuw expliciet in te gaan op de vragen rond de binding aan de belijdenis. Dat gebeurt in een boekje dat pas in 1991 uitkomt, en waarin Weijland op het onderhavige punt als het ware de balans opmaakt in een bijdrage onder de titel *Belijdend samen op weg*.

De bijdrage is allereerst bedoeld om de 'dynamische binding aan de belijdenis' nog eens uit te leggen. Bijna terloops lijkt zich een verschuiving te voltrekken: "Het was een gereformeerde poging om leergeschillen en bezwaarschriften rondom het belijden op een minder juridische wijze te kunnen behandelen. Men zocht naar een medische - dus niet kerkscheurende - weg van conflictbeheersing".⁸³ In 1973 zei hij het anders: toen was de dynamische binding een tussenweg, tussen de juridische en de geestelijk-medische benadering.⁸⁴ Nu, in 1991, beschrijft hij de doodlopende alternatieven die aan de orde geweest zijn. Een nieuwe belijdenis bleek geen haalbare weg: "Een belijdenis wordt geboren, moet zich 'melden". De juridische binding wordt afgewezen, en Weijland gaat nu een duidelijk stap verder dan in zijn eerdere publikaties. Zijn afwijzing van een juridische binding fundeert hij nu niet alleen in de kwalijke effecten ervan in de geschiedenis, maar principiëler: "In het algemeen zullen wij ons allemaal moeten afvragen in hoeverre een juridische 'eed' op de tekst van de confessie niet een oneigenlijke oefening van de sleutelmacht is. In hoeverre wordt in de hemel gebonden aan de woorden van - bijvoorbeeld - de Heid. Catechismus?".⁸⁵ Hij beschrijft de 'dynamische binding' - die hij overigens graag voor beter geeft⁸⁶ - in het beeld van een ellips met twee brandpunten: enerzijds de leer, het te bewaken hart der prediking, "het totaal van een opgevangen geloofshouding, die uit de Schriften als geheel onmiskenbaar naar voren komt", anderzijds de binding, die principiëel draait om "judiciële beoordeling" van het afwijkende, in gesprek, in liefde en geduld, binnen de koinonia.

Kerk en theologie

Weijlands denken heeft niet alleen consequenties voor de kerk, maar ook voor de vrijheid van de theologie. Van meet af aan pleit Weijland op dat punt voor een zekere terughoudendheid, zowel van de kant van de theologie als van de kant van de kerk. De kerk kan de theologie - en zeker ook de theoloog - immers makkelijk beschadigen, maar het omgekeerde is evenzeer het geval.

We zagen Weijland er reeds in 1971 voor pleiten, dat de ambtsdrager - en bedoeld is zeker allereerst de ambtsdrager-theoloog - op kritieke momenten zijn mening voor beter geeft. "Weigert hij, dan is hij censurabel, niet zozeer c.q. in de

eerste plaats vanwege zijn afwijkende mening, als wel vanwege zijn individualistische liefdeloosheid. Zonder deze bereidheid valt de kerk in duizend splinters uiteen".⁸⁷ Daar ligt de ratio van het ondertekeningsformulier voor ambtsdragers en docenten: "Juist omdat die gemeente als 'leek' in zekere zin weerloos is tegenover eventuele privé-wetenschappelijke experimenten van haar voorgangers is een duidelijke functionering van de binding aan de belijdenisgeschriften via een ondertekeningsformulier een *pastorale* noodzaak".⁸⁸

We horen Augustinus weer doorklinken. Twintig jaar later blijkt Weijland op dat punt niet veranderd: "Wie dat gesprek negeert en zijn/haar visie drijft, die handelt in strijd met de liefde en de koinonia. Deze houding is censurabel. Op dit punt mag de kerk geloven, dat de sleutelmacht ook in de hemel wordt bediend".⁸⁹

Voor de verhouding tussen kerk en theologie heeft dit zijn eigen consequenties. Geen ongekwalificeerde theologische vrijheid, maar een voortdurende correlatie met de kerk, en zó 'speelruimte'. Een op te richten deputaatschap voor kerk en theologie zou wellicht als een soort theologisch laboratorium kunnen functioneren. "In het verlengde daarvan zal de theologie er op bedacht moeten wezen om niet al te zeer vanuit haar *eigen* wetenschappelijke verantwoordelijkheid de tot getuigenis geroepen gemeente voor de voeten te lopen".⁹⁰ Een zekere theologisch-confessionele 'ingetogenheid' zou wenselijk kunnen heten,⁹¹ zeker zolang geen actuele belijdenis is geschreven.⁹² Het door Weijland gesuggereerde deputaatschap voor kerk en theologie is er gekomen, in toenemende samenwerking met de hervormde Raad voor kerk en theologie. Weijland heeft er vanaf de start in 1973 tot 1989 deel van uitgemaakt.

In zijn afscheidscollege komt hij op deze spanning terug. En weer herkennen we typische accenten van Weijland. Koinonia betekent: "De vrijheid om het Woord naar eigen geweten te mogen lezen is evenredig met de bereidheid om eigen gedachten in de kerk fundamenteel ter discussie te stellen".⁹³ Het betekent, "dat de integriteit van het historisch-kritisch Schriftonderzoek mede bepaald wordt door de theologische verantwoordelijkheid voor de prediking in de gemeente. Dat vraagt om een evenredigheid tussen nieuwsgierig vakmanschap en pastorale wijsheid".⁹⁴ En het betekent "een roep om het koninklijke in de omgang met elkaar en om een respect afdwingende stijl in de onderlinge discussies".⁹⁵

In diezelfde tijd laat hij zich in een interview met het *Friesch Dagblad* van 5 juni 1993 in het hart kijken. Nog eenmaal legt hij uit wat dynamische binding kan zijn: "Het gaat om de vraag hoe je met het geloof van ons voorgeslacht dat mij lief en dierbaar is, op een eerlijke manier met open ogen in deze tijd kunt staan. Kijk om met gesloten ogen te staan is niet zo moeilijk. Met open ogen betekent dat je alle resultaten van wetenschap en techniek incalculeert". De zelfverlooo-

chening die hij ook zelf heeft moeten opbrengen omwille van de gemeente is hem echter niet gemakkelijk gevallen. Hij zegt: "Ik wil eerlijk naar de gemeente toe zijn. Het is een groot verdriet in mijn leven geweest dat dat eigenlijk niet mogelijk blijkt".⁹⁶

De fout van 1892

Weijlands ontwikkeling - en groeiende verlegenheid! - in zijn ecclesiologische bezinning op de aard van het gereformeerde kerk-zijn bracht hem later tot enkele historische studies waarin hij in feite trachtte te ontdekken waar het nu precies fout was gegaan. Zijn moeite met de Vrijmaking - en met de opstelling van de gereformeerde synode in dat conflict - is van meet af aan duidelijk. Het probleem ligt echter niet alleen en zelfs niet allereerst in de 'bovenschriftuurlijke binding' van de vroege jaren veertig, maar in de aard van de binding zelf zoals die in de GKN functioneerde - en ook, ja juist door Schilder werd onderschreven!

In 1980 werkt hij in een SoW-studiehandreiking het problematische van de gereformeerde binding aan de belijdenis in historisch perspectief wat nader uit. Eigenlijk gaat het hier zijns inziens om de consequenties van een probleem dat in 1892, bij de Vereniging van Afscheiding en Doleantie niet echt werd opgelost: "Hoewel de Afgescheidenen de meeste weerstand ondervonden, was hun weg (ecclesiologisch gezien) die van de minste weerstand, namelijk die van het 'beginsel der afscheiding', gehanteerd naar artikel 27-29 Nederlandse Geloofsbelijdenis in een schema van 'ware en valse kerk'. De schaduwzijden van dit schema (verenging, independentisme en ruzie) gingen aan de *Afscheiding* dan ook niet voorbij, al moet óók toegegeven worden dat juist deze kerk (ondanks of dankzij?) de idee van ware kerk zijn in één eeuw twee kerkelijke herenigingen mocht beleven (1869 en 1892). (...) Aan dit schema waar/vals werd door de Christelijk Gereformeerde Kerken dan ook vastgehouden in de onderhandelingen met de Dolerenden ('Waarom niet eerder gebroken?' en 'Waarom u niet bij òns gevoegd i.p.v. een eigen kerk te stichten?'). Hoewel dit schema niet door de Dolerenden werd overgenomen (men wilde 'geen nieuw dogma over de valse kerk'), bleef het in bepaalde opzichten lang doorwerken in de Gereformeerde Kerken en werd het tenslotte door Schilder met de acte van afscheiding en wederkeer in 1944 bewust weer opgenomen. Met het lot van de Vrijgemaakte Gereformeerde Kerken voor ogen is dit schema voor het besef van de Gereformeerde Kerken in Nederland, als model voor verhoudingen van reformatorische kerken onderling, achterhaald".⁹⁷ Weer proeft men Weijlands moeite met de Vrijmaking.

Het beginsel van Afscheiding impliceert, dat de ware gelovigen zich, als ware

kerk, in uiterste instantie dienen af te scheiden van een 'valse' kerk. Het kerkbegrip van de Doleantie, in het bijzonder van Kuypers, legt alle accent op het akkoord dat belijders, en vervolgens plaatselijke kerken, met elkaar aangaan,⁹⁸ op basis van de belijdenisgeschriften. Het afgescheiden accent op de waarheid - tegenover de leugen - en het Doleantie-accents op de overeenstemming over de inhoud van de belijdenis konden elkaar juist hier vinden. Maar de achterliggende vragen bleven daarmee onbeantwoord: was de NHK als zodanig een valse kerk? Daarover dachten afgescheidenen bepaald anders dan dolerenden. In 1892 werden deze verschillende benaderingen niet werkelijk met elkaar verzoend: "Bij de vereniging in 1892 besloten beide kerken elkaar in dit verschil van gevoelens te verdragen".⁹⁹ De pluriformiteitsgedachte van Kuypers¹⁰⁰ raakte in eerste instantie wat op een zijspoor. Zo komt het, "dat in de Gereformeerde kerken in Nederland nooit goed is doorgedacht over de mogelijkheid van medische processen tot genezing van misstanden en dwalingen. Beide richtingen vonden elkaar namelijk ecclesiologisch in het strakke schema van een juridisch-confessioneel kerkbegrip, waarin de Gereformeerde kerken in Nederland vooral gezien werden als plaatselijke kerken, die in een akkoord van kerkgemeenschap stonden op basis van de drie formulieren van enigheid, de *Dordtse Kerkorde* en het Dordtse ondertekeningsformulier. Men wilde samen één zijn, door het dáároveň samen eens te zijn".¹⁰¹ "Latere leergeschillen (*Netelenbosch* en *Geelkerken*) brachten geen zelfbezinning op dit punt, maar dreven integendeel de Gereformeerden massaal en versterkt in dit gevoelens bijeen en verhevigden het confessionele zelfbewustzijn". Dat werd pas anders door oorlog en Vrijmaking, door zending, werelddiakonaat en oecumene. Die riepen nieuwe vragen op: "Voorshands werden deze vragen beantwoord in een nieuw ondertekeningsformulier, waarin een meer dynamische binding aan de belijdenis tot uitdrukking werd gebracht. Toch kan niet ontkend worden, dat in het gereformeerde denken de confessionele eenheid een zeer hoge prioriteit heeft behouden".¹⁰² Duidelijk wordt echter ook, dat gereformeerden "beter de bezwaren gaan zien (...) van een stak belijnd kerktype, waarvan de leden door bewuste keuze in de gemeente wel hecht aan *elkaar* verbonden zijn, maar dat tegelijk het kenmerk van *geslotenheid* vertoont".¹⁰³

In zijn inaugurele rede van 1983 heeft Weijland op de consequenties daarvan gewezen. De ecclesiologische vraag die bij de Vereniging van 1892 niet werd beantwoord, werkte ook door in de praktisch-kerkordelijke kwestie, of op één plaats verschillende gemeenten, van Afscheiding en Doleantie, naast elkaar zouden kunnen blijven voortbestaan. Anders gezegd: welke theologische betekenis heeft het principe van de geografisch bepaalde gemeente? Dat die vraag ook

voor SoW relevant is, is duidelijk, maar hier gaat het vooral om de achterliggende ecclesiologische lijnen.

Tegen de achtergrond van een analyse van de historische ontwikkeling van het geografische principe in Oude Kerk en Reformatie komt Weijland tot de conclusie dat de ene ongedeelde geografische gemeente door de kerken in Nederland ten onrechte als principe wordt gehandhaafd. Immers, historisch hebben hier kerkpolitieke, financieel-maatschappelijke en sociologische overwegingen een beslissende rol gespeeld, een bijbelse grond voor een dergelijke visie op eenheid is niet te geven, en elk theologisch beroep op pastorale overzichtelijkheid en roeping tot plaatselijke eenheid boet aan kracht in door de feitelijke kerkelijke verdeeldheid: "Het alternatief is nl. niet meer een ongedeelde tegenover een verdeelde gemeente, maar een organisatorisch *gedifferentieerde* tegenover een kerkelijk *verscheurde* gemeente".¹⁰⁴ Als oriëntatie-kader zullen geografische indelingen hun betekenis kunnen behouden, maar niet als principe.

De Reformatie heeft al duidelijk gemaakt dat hier een probleem ligt. Dordt kiest duidelijk voor handhaving van het geografische beginsel, maar de spanningen zijn evident: "Hoe kan men nl. confessionele duidelijkheid en beslotenheid van tuchttoefening combineren met de geografische pretentie de enige kerk voor allen op één bepaald gebied te zijn?"¹⁰⁵ De Afscheiding daarentegen legt de nadruk op de confessionele duidelijkheid van het landelijk verband (tegenover de 'valse' NHK), maar laat daarbinnen - vooral na de vereniging met de kruisgemeenten in 1869 - "een niet-dordtse organisatie-vrijheid voor de plaatselijke kerkeraden".¹⁰⁶ In de Doleantie moet de plaatselijke gemeente, als 'vereniging van alle gereformeerde belijders' principieel één zijn, zo (lang) mogelijk binnen het verband van de NHK. Om ook na de Vereniging met de afgescheidenen deze 'voortgaande Doleantie' mogelijk te laten blijven had juist Kuyper er echter in eerste instantie belang bij het beginsel enigszins te relativiseren: een hervormde gemeente die naderhand zou willen overkomen naar het nieuwe kerkverband zou daarom niet genoodzaakt moeten zijn onmiddellijk op te gaan in een eventueel reeds bestaande plaatselijke vanouds afgescheiden gemeente. Maar dat zouden de afgescheidenen nu juist wèl graag zien: "Zij waren er toch al?".¹⁰⁷ Gaandeweg werd de druk op dit punt echter tegen het einde van de jaren tachtig minder. Omdat de dolerende beweging toch geleidelijk uitgewerkt raakte, vond men elkaar uiteindelijk toch in een handhaving van het principe van plaatselijke ineensmelting, als eis van belijdenis en kerkorde: "Alles werd toegespitst op de eenheid van de zelfstandige, geografisch bepaalde, plaatselijke kerk".¹⁰⁸ Het naast elkaar bestaan van A en B gemeenten wordt geduld, maar niet juist geacht. In de loop van dertig jaar werden praktisch overall ineensmeltingen gerealiseerd. In een artikel ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de GKN komt

Weijland nog eens uitvoerig op de gang van zaken in 1892 terug, om de weeffout nader te onderzoeken. De afgescheidenen, de Christelijke Gereformeerde *Kerk*, op basis van het ware-valse-kerk-schema afgescheiden van de 'valse' NHK, en de dolerenden, de Nederduits Gereformeerde *Kerken* wilden wel samengaan, maar vanuit een verschillende optiek: de dolerenden wilden "eigenlijk 'geen ander beding' dan de grondslag van belijdenis en kerkorde. De afgescheidenen wilden verenigen na een principiële discussie, de dolerenden wilden herenigen in een praktische procedure".¹⁰⁹ Uiteindelijk leidt een en ander tot een vereniging die in zoverre onhelder van structuur is, dat een beding van afgescheiden kant voor rekening van de afgescheidenen werd gelaten, en omgekeerd consideraties van dolerende kant dienaangaande voor rekening van de dolerenden. Het beding betrof vooral de positie van de Theologische School. Eigenlijk werd direct duidelijk, dat hier een weeffout lag: "Voor de Nederduits Gereformeerde Kerken was de eenheid van confessie en kerkorde uitgangspunt voor verder samengaan, waarbij het 'beding' de brug was om samen te *komen*. De Christelijke Gereformeerde Kerk ging uit van de eenheid in confessie en kerkorde om samen te komen en zag het 'beding' als zekerstelling en voorwaarde om blijvend te kunnen *samengaan*".¹¹⁰ Anders gezegd: de vraag welke waarde het beding ná de Vereniging zou hebben bleef onbeantwoord. De geschiedenis zelf gaf het antwoord: gaandeweg werd het beding overschaduwd door het beginsel.

Ook wat de grenzen der gemeenten betreft werd het geografische beginsel gehandhaafd, al liet het beding ruimte voor een zekere mate van vrije parochie-keuze om praktische en pastorale redenen. Vanwege de eerder genoemde toeneemende druk van boven af om toch vooral wel tot samensmelting over te gaan, bleef uiteindelijk de School als enige en dus als hét symbool van het 'beding' overeind.

De fout van 1618

Het beginsel der afscheiding, in combinatie met het geografische beginsel, domineerde dus feitelijk vanaf 1892 in de GKN. De Vrijmaking vormde de droevige anticlimax. Alles concentreert zich op die ene beweging waarin de kerk zich vanuit de Schriften - en in zekere zin bij de Schriften vandaan! - concentreert op de geschreven confessie als de regel van het geloof. In 1991 zegt Weijland het zo: "Het gaat om de twee bewegingen in het hart van de confessie, de samentrekkende en de ontspannende. Het is een stuk tragiek, dat veel huidige reformatorische kerken die eerste beweging eindeloos hebben onderstreept en gepraktiseerd. Zo werd de confessie in feite tot een zwart gat, dat elk nieuw initiatief verslond. Men kan slechts 'ademen in onze belijdenis' (...) als ook die

andere beweging (telkens weer met confessie en context naar de Schrift gaan) ruimte krijgt".¹¹¹ De beweging van het woord naar de confessie is nodig, maar riskant, omdat de confessie de plaats van het Woord kan gaan innemen en de vrijheid van het Woord kan aantasten. Zo is het gegaan, niet alleen in de GKN, maar veel breder in de gereformeerde gezindte in Nederland. De omgekeerde beweging - van de confessie naar het Woord, verwijzend, om het Woord werkelijk aan het woord te laten -, een beweging die evenzeer nodig is, kreeg weinig kans.

In zijn afscheidscollege in 1993 komt Weijland nog eenmaal op de rol van de confessie terug, en opnieuw in dit beeld van een dubbele beweging. De ene beweging ziet hij nu in de lutherse *Confessio Augustana*: "een beweging naar de Schrift toe, om tegenover paus en keizer het Woord aan het woord te laten".¹¹² De andere vindt hij in de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Heidelbergse Catechismus: een beweging van het Woord uit, in de richting van de Confessie als vertolking van de kern van het Woord: "Het Woord moet aan het woord komen, door dat geloof helder voor ieder samen te vatten (...) in artikelen en zondagen".¹¹³ Immers, "juist in het samengaan van beide bewegingen - naar het Woord toe en van het Woord uit - kan de vrijheid van het Woord tegenover menselijke bedenksels haar soevereine functie vervullen. In de samenhang van die dubbele beweging komt het Woord tot zijn recht en de mens op zijn plaats".¹¹⁴ De vrijheid van het Woord staat centraal, en dat komt tot uitdrukking in het adagium: *ecclesia reformata semper reformanda*.

Waar is het dan misgegaan in de geschiedenis van de Reformatie in Nederland? Weijland ziet nu de problemen nadrukkelijk al ver vóór de geboorte van de GKN ontstaan, eigenlijk al bij Dordt 1618/1619: "Wat heeft Dordt nu gedaan? In het ondertekeningsformulier werd in feite de bewijslast van het reformanda omgekeerd. Niet de 'ecclesia reformata' moet 'semper' reformeren, maar degene die reformeren wil, moet dat 'semper' ten genoegte van de 'ecclesia reformata' bewijzen...! Zo werd de taak van de koinonia geïndividualiseerd, het recht van graven geminimaliseerd en de confessie geconserveerd".¹¹⁵ Het kan en moet anders, zegt hij. In de VPKN gaat het straks om de gave en opgave van de mystieke unie tussen Christus en de gemeente. "Als het Woord maar aan het woord komt, kan de Geest dat geven".¹¹⁶ Daar ligt de basis voor echte koinonia.

Sterker dan voorheen oriënteert Weijland zich in deze laatste jaren op de tijd van de Reformatie zelf, waarin een zekere pluraliteit in belijdenissen onprobleematisch was. Hij trekt in zijn verdere wetenschappelijke werk de consequenties uit wat de bezinning op de binding aan de belijdenis voor hem heeft betekend. In

wat ik persoonlijk als wellicht zijn beste artikel¹¹⁷ beschouw komt hij in 1991 tot een herbezinning op de eerder genoemde artikelen van de Nederlandse Geloofsbelijdenis waarin het denken over valse en ware kerk - en daarmee het 'beginsel van afscheiding' - verankerd is.

Niet zonder reden stelde Weijland reeds in 1971, dat de onaantastbare positie van de belijdenisgeschriften tegenover de kerken mede te danken is aan de 'versplintering' van de reformatorische kerken.¹¹⁸ Die maakte een vrije en niet krampachtige omgang met de confessie welhaast onmogelijk: tegenover de zusterkerken moest immers vooral alles de confessionele correctheid gehandhaafd worden.

Maar het omgekeerde is ook waar: de confessie heeft zelf ook aan de versplintering van de reformatorische kerken bijgedragen. In 1987 zegt Weijland het zo: "Door de sterke aandacht voor interne 'voortgaande reformatie' kwam een beweging op gang, die ik het 'donatistisch domino' zou willen noemen. Wanneer - in navolging van de Donatisten - de eis van interne zuiverheid steeds strakker gesteld wordt als norm voor het functioneren van de kerk, wordt een reactie ontkendt waarin een zuiverder kerk telkens weer een minder zuivere kerk omduwt. Zo wordt de weg naar 10 maal gereformeerd gebaad..."¹¹⁹

Een antwoord op de principiële vraag naar het recht van afscheiding - in 1892 niet beantwoord, maar ontweken - is uiteindelijk afhankelijk van de interpretatie en toepassing van het schema van ware kerk en valse kerk in art. 27-29 van de NGB. Weijland geeft aan, dat het daar in het spreken over de 'valse kerk' om een historische markering van de gereformeerden tegenover de Romana gaat. Rome was het adres van deze uitspraken, al wordt dat niet expliciet gezegd. Maar later worden meer en meer toch ook andere kerken uit de Reformatie vanuit dit schema gemeten. Een belangrijke rol speelde de verschuiving in interpretatie, waarbij "de idealistische visie van de N.G.B. op de éne Catholica als zichtbare vergadering van gelovigen - waar niemand zich van scheiden mag (art. 29) - geleidelijk plaats ging maken voor de realistische visie van de Westminster Confessie op een meer pluriforme veelheid van afzonderlijke kerken als leden van de éne Catholica. Vanuit dit denken over de Kerk 'in meervoud' leek de gedachte aan afscheiding van autoritaire en vrijzinnigheid-tolererende kerkgenootschappen in veel gevallen - om der wille van de waarheid! - een door God geboden weg. Móeten wij niet steeds van 'less' naar 'more pure'? Maar wat gebeurde er nu? *Déze scheidings werden - in de moeilijke strijd voor de rechtvaardiging ervan (1834!) - belast met de hypotheek van het waar-vals schema uit de N.G.B.! (...)* Het schema werd als het ware 'losgekoppeld' van het ideaal van de N.G.B. (markerings van de éne Catholica waar niemand zich van scheiden mag) en ging func-

tioneren via een meervoudig 'kerken-beeld' van de Westminster Confessie als strijdmiddel tussen reformatorische kerken onderling!"¹²⁰

Met de handen in de lucht

De verlegenheid met wat ervan geworden is, van de Reformatie in Nederland, van de GKN in de vroegste én de meest recente decennia van haar bestaan, van Samen op Weg ook, juist als het gaat om de spanning van kerk en theologie en het snijvlak van beiden in de belijdenis, die verlegenheid dus is voelbaar in veel van Weijlands latere publikaties.

Het probleem ligt deels in de confessie, meer nog in onze omgang daarmee: "Wij hebben samen een confessie, waarin één ketterij niet expliciet is veroordeeld, nl. het Donatisme. Dat waren de zuiveraars, die alsmaar het onkruid uit het koren wilden halen, ook als de kerk er eindeloos door werd verscheurd. Wat is in kerkelijk Nederland de prijs geweest voor deze 'zuiverheid'? Wat is gereformeerd?"¹²¹

De vraag blijft overeind, "of er in de loop der tijden niet een zekere afstand is gekomen tussen de teksten van de confessies en het concrete geloof in tal van onze plaatselijke gemeenten. Dreigt wellicht in dat opzicht de verscheidenheid van de confessies [in art. I/4 KO-VPKN, LJK] niet een alibi te worden om ze als museumstukken te behandelen of ze niet al te serieus te nemen? Ik meen, dat deze trend in *alle drie* SoW-kerken dreigt en laten wij daarom niet met de vinger wijzen waar dat meer of minder het geval is. Elke kerk heeft haar vleugels".¹²²

De vragen waarmee Weijland bezig is geweest zijn nog altijd onze vragen. Hij heeft veel bijgedragen aan het verhelderen van de vragen, en aan het aantonen van de onhoudbaarheid van bepaalde traditionele antwoorden. Hét antwoord heeft ook hij niet gevonden. Wij komen er niet onderuit, daaraan verder te werken.

In zijn laatste theologische artikel in *Kerk en theologie* lijkt iets van resignatie door te klinken: "Persoonlijk heb ik er van het begin af (1982) voor gepleit, dat in een verenigde kerk ruimte zou moeten zijn voor modalitaire platformen, die hun bezinning en overtuiging dienen te doen uitstralen naar de ambtelijke vergaderingen van het éne verenigde kerkverband. Tegenover de oude gereformeerde gedachte, dat wij één zijn omdat wij het samen eens zijn, is dit de 'prijs' die wij moeten durven betalen voor wegen naar *koinonia* in één verenigde kerk. De prijs voor het alternatief is de kerkelijke verscheurdheid".¹²³

Geen unanimitéit, geen verscheurdheid, slechts nog de weg náár een *koinonia* die nog voor ons uit ligt. Je ziet hem in gedachten staan: de handen in de lucht.

In verlegenheid. Maar toch ook in een diepe overgave aan wat groter is dan al ons geloof en al ons kerk-zijn. Het is zorg om de eenheid van de kerk, huiver voor de mogelijke consequenties van het gereformeerde 'donatistisch domino', maar het is vooral ook een diep verlangen naar unitas en caritas in de waarachtige Catholica dat Henk Weijland heeft bewogen te blijven theologiseren in het lastige grensgebied van kerk en theologie.

Ik dank u voor uw aandacht.

NOTEN

1. Achter in deze uitgave is als bijlage I een overzicht opgenomen van publicaties voorzover schrijver dezes ze heeft kunnen achterhalen.
2. H.B. Weijland, *Augustinus en de kerkelijke tucht. Een onderzoek naar de grenzen van de kerk bij Augustinus tegen de achtergrond van het donatistisch schisma*, (diss.) Kampen 1965.
3. H.B. Weijland, *"A en B". Een onderzoek naar de geografische gemeente als bijdrage in het beraad over een oecumenisch beleid* (Serie Kamper Cahiers, 53), Kampen 1984.
4. H.B. Weijland, *Om de vrijheid van het Woord. Over het kerkverenigend karakter van artikel I, lid 1-4 van de Ontwerp Kerkorde* (Serie Kamper Oraties, 1), Kampen 1993
5. Drs. Th. van Staalduine wees mij er na het uitspreken van dit college op, dat na de benoeming van prof.dr. H.N. Ridderbos (sept. 1942) er wel individuele studenten zijn geweest die omwille van de bij de benoeming gevolgde procedure weigerden zijn colleges te volgen. Zie: J.M. Boerkoel e.a. (eds.), *Sola Gratia. Schets van de geschiedenis en de werkzaamheden van de Theologische Hogeschool 1854-1954*, Kampen 1954, 208v., 369.
6. *Nummer* 13(1983/4), nr. 1, september 1983, 5
7. *Nummer* 11(1981/2), nr. 3, november 1981, 5
8. "Het curatorium ziet zichzelf namelijk als een buffer tussen school en kerk, en wel in die zin dat zij de school beschermen tegen een te grote invloed van de kerk", *Nummer*, 11(1982/3), nr. 3 november 1981, 4
9. *Nummer*, 11(1981/2), nr. 3, 5; cursivering *Nummer*.
10. Zo de Ontwerp-Ordinaties VPKN, ord. 13-5-1
11. Zie *Nummer* 11(1981/2), nr. 5, februari 1982, 5vv., *Nummer* 12(1982/3), nr. 4, 6vv., en *Nummer* 12(1982/3), nr. 6, 25
12. *Nummer* 12(1982/3), nr. 4, dec. 1982
13. *Leeuwarder Courant*, zaterdag 5 juni 1997
14. In 1988 wordt door de generale synode van Almere een commissie ingesteld met de opdracht na te gaan welke geestelijke 'oplossing' kan worden aangereikt om de verhoudingen te herstellen met de kerken die door de Vrijmaking uit de GKN zijn ontstaan. Ook Weijland wordt in deze commissie benoemd, en zet de toon voor de door de synode aanvaarde verklaring. Zie Acta Almere 1987, art. 123 en 267. In een interview bij zijn afscheid, in het *Nederlands Dagblad* van 19 juni 1993, analyseert hij de Vrijmaking, typeert de omstrede leeruitspraken als een 'afleidingsmanoeuvre om iets (nl. de sluimerende onzekerheid) te overschreeuwen',

en stelt dat de belijdenis niet ter discussie stond: "Het ging toen over het (omstreden) kerkrecht en nergens anders over. Dat was K. Schilders diepste grief".

15. "Belijden 1973. Discussiestuk voor de hervormd-gereformeerde generale synode 1973", *Kerkinformatie*, nr. 25, mei 1973, 3-16, hier 12; tevens uitgegeven als bijlage III bij het Verslag van de gezamenlijke vergadering van de generale synodes van de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland op 15 en 16 juni 1973 in de Lucaskerk te Utrecht.
16. Idem, 6; zie ook noot 50. Twee jaar eerder kwalificeert hij in een rapport over de binding aan de belijdenis deze binding zoals die aan de orde is in het toen geldende ondertekeningsformulier als zeer juridisch van aard, en stelt hij de (retorische?) vraag, "of door zulk een stringent juridische binding ooit voldoende waarborgen voor een evangelisch verantwoorde kerkelijke samenleving kunnen worden geschapen" ("Binding aan de belijdenis. Rapport aan de Generale Synode van Dordrecht 1971", *Kerkinformatie*, nr. 6, september 1971, 9).
17. H.B. Weijland, *Augustinus en de kerkelijke tucht*, 9
18. Idem, 177
19. Idem, 15
20. Idem, 188
21. Idem, 9
22. Idem, 37
23. Idem, 42
24. Idem, 43
25. Idem, 190
26. Idem, 45
27. Idem, 46v.
28. Idem, 72
29. Idem, 47
30. Idem, 213
31. *Binding aan de belijdenis*, 19
32. Idem, 4; Acta Sneek 1969, art. 161; alle grote vragen die hier omheen liggen komen in dit rapport eigenlijk aan de orde: het onderscheid van belijden (wel continuïteit?) en belijdenis (geen continuïteit?), van 'zakelijke inhoud en intentie' of 'inhoud en bedoeling' tegenover verwoording. In *Belijden 1973* valt dan ook de term: 'religie van het belijden'.
33. vgl. *Binding aan de belijdenis*, 4
34. vgl. Idem, 4

35. *Geen ander fundament. Herderlijk schrijven in opdracht van de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Sneek/Lunten in 1969/70*, Kampen 1971
36. *Binding aan de belijdenis*, 9, daar vet gedrukt.
37. Idem, 9; ook hier is de verwoording heel kenmerkend voor Weijland.
38. Idem, 4
39. Zie het besluit, Acta Dordrecht 1971, art. 197, waarin deze uitdrukking niet voorkomt.
40. *Binding aan de belijdenis*, 6
41. Zie voor het besluit in die zin dat genomen wordt, Acta Dordrecht 1971, art. 197. Vgl. ook: L.J. Koffeman, "Mogelijkheden en grenzen inzake het spreken der kerk in een gesecculariseerde samenleving", *Werkboek SoW*, 4/23-48, m.n. 42, noot 36 en 37. In *Belijden 1973* wordt de gravamenmogelijkheid als 'kunstmatige actualisering' beschouwd (vgl. 13).
42. *Nederlands Dagblad*, 19 juni 1993, 11. Zie echter ook: H.B. Weijland, "Belijdend samen op weg. Enkele opmerkingen rondom het thema 'dynamische binding aan de belijdenis'", in: J.M. Vlijm, H.W. de Knijff (eds.), *Elkaar verstaan. Overwegingen na de Verklaring van Overeenstemming van de Nederlandse hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland* (Serie Handreiking ten dienste van het proces van Samen op Weg, tweede reeks, 2), Boekencentrum 's-Gravenhage 1991, 35-44, 39: "De aandachtsvelden van de confessie dragen het stempel van de toenmalige tijd en context (...). Door deze frontale opzet van toen kon de belijdenis ook niet meegroeien met de gang van de kerk, zelfs niet wanneer het middel van gravamina royalser en ruimer zou zijn gehanteerd".
43. *Binding aan de belijdenis*, 8
44. Idem, 9
45. Zie ook noot 16
46. *Binding aan de belijdenis*, 10; dezelfde gedachten keren bijna letterlijk terug in *Belijden 1973*, 11.
47. *Binding aan de belijdenis*, 11
48. Idem, 11
49. Idem, 11; In *Belijden 1973* zal hij later - zonder in eerste instantie de term te gebruiken - nog wat verder uitweiden over wat deze 'dynamische binding' dan wel voorstelt: in erkenning van de geldigheid van de centrale beslissingen die in het reformatorisch belijden zijn gevallen, in een besef dat het belijden naar buiten toe herkenbaar zou moeten zijn, in een wederzijdse herkenning die rust in gezamenlijk gebed, in een herkenbaar luisteren naar de Schriften, publiek, want gerelateerd aan wat werkelijk leeft in

de samenleving om ons heen, in dat alles: getuigen van de soevereiniteit van Gods genade, Christus als Kurios proclamerend (Vgl. *Belijden 1973*, 6v.).

50. *Binding aan de belijdenis*, 12; deze zelfde zinsnede komt later diverse malen bij Weijland terug, zo in: *Belijden 1973*, 6, en in: *Belijdend samen op weg*, 43
51. Idem, 12
52. Idem, 12
53. *Belijden 1973*, 11
54. Idem, 11
55. Idem, 11, met verwijzing naar het bekende woord van Hoedemaker: Wij zijn samen ziek geworden, wij moeten ook samen gezond worden.
56. vgl. Idem, 1 en 14; vgl. ook: "indien de *ernst van het oordeel Gods* ons helder voor ogen staat, m^g het zó niet meer" (*Idem*). In een interview met het *Nederlands Dagblad* van 19 juni 1993 (pag. 11) zegt Weijland het zo: "Als alles overschaduwd wordt door de eeuwige bestemming van de mens, dan discussieer je toch geen seconde meer over de veronderstelde wedergeboorte of de wijze van toeëigening des heils?"
57. Idem, 11
58. Idem, 11
59. vgl. Idem, 12
60. Idem, 12. In de GKN domineerde daarentegen lange tijd "een zucht naar uniformiteit in denken, waardoor over de splinterigste kwesties de bitterste strijd kon ontstaan" (*Idem*).
61. Idem, 13
62. Idem, 13; vgl. ook: "Het maakt verschil of men de vergeving uit genade om Christus' wil belijdt met de rug tegen de brandstapel of in hemdsmouwen tussen de slapanten" (*Idem*).
63. Idem, 15
64. Idem, 15
65. Idem, 15
66. *Binding aan de belijdenis*, 14
67. Idem, 16
68. Acta Dordrecht 1971, art. 197
69. Acta Zwolle 1977, art. 328, 331
70. *Belijden 1973*, 9
71. Acta Haarlem 1973, art. 169
72. vgl. Acta Haarlem 1973, art. 148
73. Verslag van de gezamenlijke vergadering van de generale synoden van de

NHK en de GKN op 17 en 18 september 1976, bijlage 2, 2

74. vgl. Idem
75. Het verslag is opgenomen achter de in noot 73 genoemde bijlage.
76. Zie voor deze geschiedenis ook: B.J. Aalbers, "Slot. De afgelegde weg", in: J.M. Vlijm, H.W. de Knijff (eds.), *Elkaar verstaan. Overwegingen na de Verklaring van Overeenstemming van de Nederlandse hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland* (Serie Handreiking ten dienste van het proces van Samen op Weg, tweede reeks, 2), Boekencentrum 's-Gravenhage 1991, 141-155.
77. H.B. Weijland, "Samen kerk zijn in Nederland. Ecclesiologische overwegingen ten behoeve van het gesprek over de toekomstige verhouding van de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland", in: B.J. Aalbers (ed.), *Samen kerk zijn in de nabije toekomst. Een hervormd/gereformeerde oriëntatie* (Serie Handreiking ten dienste van de samenwerking van Hervormde Gemeenten en Gereformeerde Kerken, 4), 's-Gravenhage/Kampen 1980, 37-49, 42; zie ook: *A en B*, 5v.
78. *Samen kerk zijn in Nederland*, 45, vgl. ook boven, noot 30
79. Idem, 46
80. H.B. Weijland, J.M. Vlijm, "Kernen van belijden", in: B.J. Aalbers (ed.), *Samen kerk zijn in de nabije toekomst 2. Tweede reeks van een hervormd/gereformeerde oriëntatie* (Serie Handreiking ten dienste van de samenwerking van Hervormde Gemeenten en Gereformeerde Kerken, 7), 's-Gravenhage/Kampen 1983, 15-20.
81. De hand van Weijland is in dit door hem samen met Vlijm geschreven artikel duidelijk te herkennen. Even komt de herinnering aan de klassieke weg van gravamen/revisie nog boven: "Het besef, dat een gereformeerde kerk zich telkens heeft te reformeren - ecclesia reformata semper reformanda - maakte het in de zestiende eeuw nog mogelijk, dat een synode kon vragen of de confessie niet regelmatig moest worden bijgesteld. Moeten wij niet erkennen, dat in later tijd de leus 'de Schrift enige norm voor leer en leven' dikwijls misbruikt is om juist het overgeleverde aan *menselijke* instituten, inzettingen en culturen nog eens extra 'in te dekken' tegen elke nieuwe ontwikkeling, die als bedreigend werd ervaren" (16) "De erkenning van die soevereiniteit betekent ook, dat elke christen heeft te bedenken, dat hij niet de eerste en niet de enige is, die de bijbel leest. De soevereiniteit van het Woord Gods functioneert in het raam van een 'koinoonia', een broederband, nabij en ver. Dat betreft ook de band met het verleden" (17). "Door de belijdenis van het uniek-verrassende van de genade zal een reformatorische kerk - meer dan welke andere kerk ook -

hebben om te zien naar alles wat de koinoonia in Christus dient, hetzij in eigen gemeente, hetzij in breder oecumenisch verband. Genade kan nu eenmaal niet verdeeld beleden worden, op straffe dat het verrassende ervan voor het oog van de wereld geheel verduisterd wordt" (19).

82. De "Verklaring van Overeenstemming" is opgenomen als bijlage in: J.M. Vlijm, H.W. de Knijff (eds.), *Elkaar verstaan. Overwegingen na de Verklaring van Overeenstemming van de Nederlandse hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland* (Serie Handreiking ten dienste van het proces van Samen op Weg, tweede reeks, 2), Boekencentrum 's-Gravenhage 1991, 159-180.
83. Idem, 38
84. *Belijden 1973*, 11; vgl. boven, pg. 15
85. *Belijdend samen op weg*, 40
86. Vgl. Idem, 43
87. *Binding aan de belijdenis*, 10; dezelfde gedachten keren bijna letterlijk terug in *Belijden 1973*, 11.
88. *Binding aan de belijdenis*, 9; cursivering LJK
89. *Belijdend samen op weg*, 42
90. *Binding aan de belijdenis*, 17
91. vgl. Idem, 18
92. Vgl. ook *Belijden 1973*: "Veel zou gewonnen zijn, als wij (...) konden komen tot een gezamenlijke benadering van wat in een reformatorische kerk nu wel en niet tolerabel is" (15). Afsluitend wordt gepleit voor een betere relatie tussen pastoraat en theologie, "werkplaatsen (...) waar de betrekkingen tussen de kerk, de theologische wetenschap en onze belijdenisgeschriften voortdurend getest en getoetst worden" (15). Wellicht een gezamenlijke raad voor Kerk en Theologie?
93. *Om de vrijheid van het Woord*, 17
94. *Idem*
95. *Idem*
96. *Friesch Dagblad*, 5 juni 1993, 22
97. *Samen kerk zijn in Nederland*, 38v.
98. Vgl. ook: L.J. Koffeman, *Relatief en rekbaar. Bovenplaatselijke facetten van de Kerk bij Abraham Kuyper*, (Serie Kamper Oraties, 1), Kampen 1996.
99. *Samen kerk zijn in Nederland*, 39
100. Deze vormt een complicatie in het kerkbeeld van Kuyper, zie L.J. Koffeman, *Relatief en rekbaar*, 13-15
101. *Samen kerk zijn in Nederland*, 39

102. Idem, 40
103. Idem, 41
104. *A en B*, 43
105. Idem, 24
106. Idem, 31
107. Idem 34; vgl. voor een uitvoeriger beschouwing ook: H.B. Weijland, "Geding om een beding. Over de structuur van de Vereniging van 1892", *Documentatieblad voor Nederlandse Kerkgeschiedenis*, nr. 36, mei 1992, 2-19, 3vv.
108. *A en B*, 36
109. *Geding om een beding*, 5
110. Idem, 12
111. *Belijgend samen op weg*, 43
112. *Om de vrijheid van het Woord*, 6
113. Idem, 6
114. Idem, 7
115. Idem, 12
116. Idem, 16
117. H.B. Weijland, "Is afscheiding geoorloofd? Enkele opmerkingen over de mogelijkheid van afscheiding in het licht van wat de confessie zegt over de ware en valse kerk", *Kerk en Theologie* 42(1991), 4-17; zie ook: *Belijgend samen op weg*, 39: "Er werd door de vaders van de 16e eeuw uit de breedte van het calvinistische belijden een selectie gemaakt, die (...) met name in de kerkleer tot uitdrukking kwam. Anders dan in de Zwitserse of Engelse confessies werd de Kerk toch wel heel erg wit-zwart / waar-vals geschilderd". Zie ook: *Geding om een beding*, 11, 13
118. vgl. *Binding aan de belijdenis*, 8
119. H.B. Weijland, "Mag oecumene ook praktisch zijn?", in: L.C. van Drimmelen e.a. (eds.), *Kerk in orde. Opstellen voor E. Hazelaar*, Kampen 1987, 102-114; 109. Vgl. ook: "Terug naar de gereformeerden en hun vraag om confessionele duidelijkheid. Wat is het gevolg geweest? De prijs is in elk geval niet gering: TIEN KEER gereformeerd. Kunnen we die kerkelijke gescheidenheid verantwoorden tegenover de Heer? Kunnen wij ons voor Hem op onze gescheidenheid beroepen als *argument* dat wij, over en weer, niet verantwoordelijk zijn voor de verkeerde ontwikkelingen bij andere gereformeerde kerken?" (H.B. Weijland, "Tien keer gereformeerd is een te hoge prijs...", *Kerkinformatie* nr. 154, oktober 1984, 19-20, 20).
120. *Is afscheiding geoorloofd?*, 16v. Dat is niet conform de bedoeling van de

confessie, zo had Weijland ook al eerder betoogd: "Vanuit deze grondhouding wijst de belijdenis op de zuiverheid van de leer als het antwoord op de roomse critiek van scheurmakerij (zie N.G.B. art. 29). Deze zuiverheid werd niet bedoeld in een enge en voortdurend uitzuiverende zin, zoals velen gedacht hebben en soms nog denken. Het ging Calvijn en de zijnen om de betekenis van het echte Evangelie voor het ware en betrouwbare heil/de enige troost in leven en sterven (...)" Dit Schriftuurlijk uitgangspunt "werd overschaduwd door de sterke verdeeldheid van de reformatorische kerken" (H.B. Weijland, "De kerk in de gereformeerde belijdenisgeschriften", *Ouderlingenblad* 66(1989), Nr. 775, 3-6, 3).

121. Slotwoorden van: H.B. Weijland, "Wat is gereformeerd? Een impressie over de Gereformeerde Kerken in Nederland", *Wapenveld*, 40 (1990), 52-54, 54
122. H.B. Weijland, "Kroniek. Een 'waagstuk' van een kerkorde", *Kerk en theologie* 44 (1993), 159-162, 162
123. H.B. Weijland, "Fusie, of toch maar een federatie? Enkele analytische overwegingen bij de besluitvorming over de kerkorde van de Verenigde Protestantse Kerken in Nederland", *Kerk en theologie* 45 (1994), 143-153, 149

Bijlage I

Bibliografie H.B. Weijland

A. Boeken en artikelen

1. "De glazen zee. Openb. 15:2", *Homiletica en Biblica* 21(1962), 109-111
2. "Jezus tussen 'nee' en 'ja'. Lucas 23:39-43", *Homiletica en Biblica* 22(1963), 43-45
3. *Augustinus en de kerkelijke tucht. Een onderzoek naar de grenzen van de kerk bij Augustinus tegen de achtergrond van het donatistisch schisma*, (diss.) Kampen 1965.
4. "'Broeder' Ananias en 'zuster' Safira en het lichaam van Christus", *Homiletica en Biblica* 25(1966), 135-136
5. *Aan de achterzijde van Gods hand*, Kampen 1978.
6. "Het gezag van onze belijdenisgeschriften", *Credo* 6(1979), nr. 4, 15-21
7. "Samen kerk zijn in Nederland. Ecclesiologische overwegingen ten behoeve van het gesprek over de toekomstige verhouding van de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland", in: B.J. Aalbers (ed.), *Samen kerk zijn in de nabije toekomst. Een hervormd/gereformeerde oriëntatie* (Serie Handreiking ten dienst van de samenwerking van Hervormde Gemeenten en Gereformeerde Kerken, 4), 's-Gravenhage/Kampen 1980, 37-49.
8. "Enkele opmerkingen over het studierapport 'God met ons'", *Opdracht en Dienst*, 55(1981), 106-108.
9. "Kernen van belijden", samen met J.M. Vlijm, in: B.J. Aalbers (ed.), *Samen kerk zijn in de nabije toekomst 2. Tweede reeks van een hervormd/gereformeerde oriëntatie* (Serie Handreiking ten dienst van de samenwerking van Hervormde Gemeenten en Gereformeerde Kerken, 7), 's-Gravenhage/Kampen 1983, 15-20.
10. "A en B". *Een onderzoek naar de geografische gemeente als bijdrage in*

het beraad over een oecumenisch beleid (Serie Kamper Cahiers, 53), Kampen 1984.

11. "Tien keer gereformeerd is een te hoge prijs...", *Kerkinformatie* nr. 154, oktober 1984, 19-20
12. "Tussen 'vrijwilligerskerk' en 'volkskerk'", *Ouderlingenblad* 61(1984), Nr. 716, 10-13.
13. Boekbespreking van: "Kerk in Nederland 1945-1984. Teksten gekozen en ingeleid door C. Augustijn, Delft 1984", *Gereformeerd Theologisch Tijdschrift* 85 (1985), 47-48.
14. "'A en B'", *Credo* 12(1985), nr. 2, 8-12.
15. "En de Here dacht...", *Menigerlei genade* 72(1985), 199-209.
16. Boekbespreking van: "Tussen uitdaging en traditie: Kerkelijk belijden in historisch en oecumenisch perspectief. Red. J.A. Hebly, J.A.B. Jongeneel, 's-Gravenhage 1984", *Kerk en Theologie* 36 (1985), 155-156.
17. "Jaaroverzicht 1986", in: *Jaarboek van de Gereformeerde Kerken in Nederland* 70(1987), 532-539.
18. "Mag oecumene ook praktisch zijn?", in: L.C. van Drimmelen e.a. (eds.), *Kerk in orde. Opstellen voor E. Hazelaar*, Kampen 1987, 102-114.
19. "Enkele opmerkingen over het kerkelijk examen", *Communiqué* 3(1987), nr. 3, 47-51.
20. "Nogmaals: over de 'Aard van het Schriftgezag'", *Credo* 15(1988), nr. 2, 4-9
21. "In de schaduwen van morgen", *Kerk en theologie* 40 (1989), 265-267.
22. "De kerk in de gereformeerde belijdenisgeschriften", *Ouderlingenblad* 66(1989), Nr. 775, 3-6.
23. "Tussen kern en rand", *Ouderlingenblad* 68(1990), Nr. 788, 23-25.

24. "Wat is gereformeerd? Een impressie over de Gereformeerde Kerken in Nederland", *Wapenveld*, 40 (1990), 52-54.
25. "Is afscheiding geoorloofd? Enkele opmerkingen over de mogelijkheid van afscheiding in het licht van wat de confessie zegt over de ware en valse kerk", *Kerk en Theologie* 42(1991), 4-17.
26. "Belijdend samen op weg. Enkele opmerkingen rondom het thema 'dynamische binding aan de belijdenis'", in: J.M. Vlijm, H.W. de Knijff (eds.), *Elkaar verstaan. Overwegingen na de Verklaring van Overeenstemming van de Nederlandse hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland* (Serie Handreiking ten dienste van het proces van Samen op Weg, tweede reeks, 2), Boekencentrum 's-Gravenhage 1991, 35-44.
27. "Schild en gebinte. Over de 'harde' elementen in de hervormde en gereformeerde kerkordelijke structuur", in: J.M. Vlijm, H.W. de Knijff (eds.), *Elkaar verstaan. Overwegingen na de Verklaring van Overeenstemming van de Nederlandse hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland* (Serie Handreiking ten dienste van het proces van Samen op Weg, tweede reeks, 2), Boekencentrum 's-Gravenhage 1991, 102-112.
28. "Teveel gewicht? Over ouderlingen en diakenen in de calvinistische traditie", *Kerk en theologie* 43 (1992), 5-14.
29. "Moeten gereformeerden vromer worden?", *Centraal Weekblad*, 40(1992), nr. 3, 7.
30. *Is Secession Allowed? - Observations on secession in the light of what the Belgic Confession is teaching on the true and the false church*, in: Paul G. Schrottenboer (ed.), *Catholicity and Secession - A Dilemma?*, Kok Kampen 1992, 96-112.
31. "Geding om een beding. Over de structuur van de Vereniging van 1892", *Documentatieblad voor Nederlandse Kerkgeschiedenis*, nr. 36, mei 1992, 2-19.
32. *Acta Actueel* (Serie: Register op de acta van de generale synoden van de Gereformeerde Kerken in Nederland, deel 5, Analytisch register 1892-1905), Kampen - Leusden 1992 (met medewerking van P. van Beek).

33. "Kerkorde. Naar reformatorisch kerkrecht", in: H. Schaeffer e.a. (eds.), *Handboek godsdienst in Nederland*, Amersfoort 1992, 472-480.
34. "De ontwikkeling van de oud-christelijke kerkinrichting en de versterking van de episcopale structuren", in: W. van 't Spijker, L.C. van Drimmelen (eds.), *Inleiding tot de studie van het kerkrecht*, 2e herz. en aangev. dr., Kampen 1992, 75-85.
35. "De gereformeerde kerkorde", in: W. van 't Spijker, L.C. van Drimmelen (eds.), *Inleiding tot de studie van het kerkrecht*, 2e herz. en aangev. dr., Kampen 1992, 174-179.
36. "Kroniek. Een gereformeerd 'eeuwfeest'", *Kerk en theologie* 43 (1992), 331-332.
37. "Kroniek. Geding om een beding", *Kerk en theologie* 43 (1992), 333-335.
38. "Kroniek. Een 'waagstuk' van een kerkorde", *Kerk en theologie* 44 (1993), 159-162.
39. "Kerkorde in gisting", *Kerk en theologie* 44 (1993), 335-338.
40. *Om de vrijheid van het Woord. Over het kerkverenigend karakter van artikel I, lid 1-4 van de Ontwerp Kerkorde* (Serie Kamper Oraties, 1), Kampen 1993.
41. "Fusie, of toch maar een federatie? Enkele analytische overwegingen bij de besluitvorming over de kerkorde van de Verenigde Protestantse Kerken in Nederland", *Kerk en theologie* 45 (1994), 143-153.
42. "Kroniek. Een belangrijke conferentie van reformatorische kerken in Europa (Leuener Konkordie)", *Kerk en theologie* 45 (1994), 346-349.
43. Boekbespreking van: "C.G. Graafland, H.B. Graafland en A.J. Zoutendijk (red.), *Uitdagend gereformeerd. Reacties op prof. dr. C. Graafland. Zoetermeer 1993*", *Gereformeerd theologisch tijdschrift* 94 (1994), 193.

B. Belangrijke synoderapporten waaraan dr. Weijland meewerkte

1. "Binding aan de belijdenis. Rapport aan de Generale Synode van Dordrecht 1971", *Kerkinformatie*, nr. 6, september 1971
2. "Belijden 1973. Discussiestuk voor de hervormd-gereformeerde generale synode 1973", *Kerkinformatie*, nr. 25, mei 1973, 3-16
3. "Vijftien bewogen dagen uit het kerkelijk gesprek met Zuid-Afrika", *Kerkinformatie*, nr. 83, juni 1978, 3-19
4. "God met ons - ...over de aard van het Schriftgezag...", *Kerkinformatie*, dubbel-special-nummer 113, 1980
5. Rapport over gebruik van Schriftgegevens bij vragen rondom homofilie van deputaten Kerk en Theologie aan de Generale Synode van Bentheim 1981, september 1982
6. Rapport van deputaten voor de Kerkorde over de wijziging van artikel 25 K.O. (de taak van de diakenen), Acta van de Generale Synode van Gouda 1985, Bijlage 29
7. Beleidsrapport van deputaten Oecumene Binnenland, Acta van de Generale Synode van Gouda 1985, Bijlage 55
8. Reactie van de generale synode van de NHK en van de generale synode van de GKN op 'Doop, Eucharistie en Ambt' (verklaringen van de Commissie voor Geloof en Kerkorde van de Wereldraad van Kerken, Lima, Peru, 1982), Acta van de Generale Synode van Gouda 1985, Bijlage 20 en Aanhangsel IX; tevens opgenomen in: T. Brattinga e.a. (eds.), *Oecumenisch Vademecum*, 's-Hertogenbosch 1991vv., Li 19-34; Engelse vertaling in: M. Thurian (ed.), *Churches respond to BEM. Official Responses to the 'Baptism, Eucharist and Ministry' text*, IV, Genève 1987, 100-109
9. "Draagt elkanders vieringen. Rapport van de 'gezamenlijke studiecommissie toelating jongeren tot het Heilig Avondmaal'", in: Verslag van de gezamenlijke vergaderingen van de Generale Synoden van de NHK, de GKN en de ELK op 25-27 oktober 1990, 223-243

Bijlage II

Lijst van deputaatschappen e.d. waarin dr. H.B. Weijland werd benoemd

A. Deputaatschappen GKN

1. curatoren van de Theologische Hogeschool (secundus)
1965; 1967; 1969; 1971; 1973
2. i.v.m. de wijze van inkleding en betoogtrant van de formulieren van enigheid enz.
1969
3. voor de evangelisatie in Noord-Brabant en Limburg (primus)
1969; 1971
4. voor het uitschrijven van bid- en dankstonden
1973
5. voor kerk en theologie
1973; 1975; 1977; 1979; 1981; 1983; 1985; 1987
6. voor de samenspreking met drs Tj. Baarda
1973
7. Oecumene Binnenland. Sectie Oecumenisch Overleg: Taakgroep 1: Reformatie-Rome (adviseur)
1973; 1975
8. Oecumene Binnenland. Sectie Oecumenisch Overleg: Taakgroep 2: "Samen op Weg": subcommissie belijdenisvraagstukken
1973; 1975
9. voor financiën en organisatie, tevens contactman tussen deputaten en moderamen G.S.
1973
10. voor de coördinatie van de gemeenschappelijke arbeid der kerken (adviseur)
1975; 1977
11. voor advies inzake een eventuele "na-opleiding" van a.s. predikanten
1979
12. voor de Kerkorde
1981; 1983; 1985; 1987; 1989; 1991
13. ter bestudering van de Betekenis van de Openbare Belijdenis des geloofs
1981
14. Oecumene: sectie Bilateraal en moderamen
1989; 1991; 1993; 1995

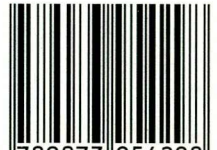
B. Werkgroepen in het kader van Samen op Weg

15. Werkgroep Kernen van Belijden van de Raad van Deputaten SoW
1973 - 1991
16. Werkgroep Kerkordelijke Aangelegenheden van de Raad van Deputaten
SoW
1982 - 1995
17. Werkgroep Toekomstige Vormgeving van de Raad van Deputaten SoW
1986 - 1989
18. Werkgroep Kerkorde Samen op Weg, ingesteld door de gezamenlijke
moderamina
1990 - 1996

KAMM

LUMINE
TUO
VIDEMUS
LUMEN
ThUK

ISBN 90-73954-29-0

9 789073 954298